

HVILKE FORHOLD VEDLIKEHOLDER BOSETNINGEN I BYGDENE OKSFJORD OG STRAUMFJORD

KURT HARRY JOHNSEN

Foto: Charles Mathisen

”The district supports a considerable population of fischers and farmers who are laps”
(Rickard & Harman, 1901)

Foto: Evald Bjerkli

Erfaringsbasert mastergradsoppgave i stedsutvikling
Institutt for sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging
Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærarutdanning
Universitetet i Tromsø
Våren 2010

FORORD

Det ville ikke ha vært mulig å gjennomføre dette prosjektet uten støtte og hjelp fra mange. Først og fremst vil jeg takke mine informanter for at de stille opp og delte sine historier, erfaringer og tid med meg. Uten deres velvilje ville det ikke ha blitt noen oppgave.

Min alltid tilstedeværende og engasjerte veileder, Ragnar Nilsen, fortjener en stor takk. Jeg har satt umåtelig stor pris på , og hatt stor nytte av, dine kommentarer, råd og oppmuntringer. Tusen takk!

Det at jeg har vært fjern- og deltidsstudent har ført til at jeg i liten grad har kunnet deltatt i og vært en del av det ”pulserende livet” på Universitetet i Tromsø.

Jeg har likevel satt stor pris på samlingene som har vært avholdt i løpet av studiet, og har via deltakelse på dem fått mange nyttige impulser fra medstudenter og lærekrefter.

Takk til Jon for datahjelp, og til Evald og Charles for at de lot meg benytte deres bilder.

Takk også til venner og kollegaer som har vist engasjement og interesse for mine studier.

Spesielt vil jeg takke Svanhild for uvurderlig drahjelp i innspurten.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke mine nærmeste John Peder og Ranveig for deres tålmodighet, støtte og hjelp gjennom flere år med studier.

Straumfjord 28.05.10

Kurt Harry Johnsen

INNHALDSFORTEGNELSE

FORORD	3
INNHALDSFORTEGNELSE	5
Kapittel 1: INNLEDNING	7
Kapittel 2: LOKAL KONTEKST	11
Kapittel 3: PROBLEMSTILLING	19
Kapittel 4: TEORETISKE PERSPEKTIVER	21
4.1 Stedsforståelse:	21
4.2 Om ruralitet og rurale steder:	22
4.2.1 Første tilnærming	23
4.2.2 Andre tilnærming	23
4.2.3 Tredje tilnærming	23
4.2.4 Fjerde tilnærming	24
4.3 Identitet	25
4.3.1 Identitet og sted	26
4.3.2 Ulike former for stedstilknytning	29
4.3.3 Forenklet beskrivelse av bygda	31
4.4 Nord Norsk husholdsforskning:	33
Kapittel 5: METODE	35
Kapittel 6: OPPLÈGG FOR GJENNOMFØRING AV DATAINNSAMLING	39
Kapittel 7: ANALYSER	43
7.1 Om kildematerialet:	43
7.2 Bygdenes utvikling fra 1970 og utover i forhold til de sentrale rammebetingelsene	45
7.3 Etableringer og livssituasjon:	49
7.4 Endringer av næringsstrukturene i bygdene fra 1960 til 2001:	53
7.5 Forhold som ser ut til å være viktig for vedlikeholdet av bosettingen i bygdene:	55
7.6 Husholdene i Oksfjord	55
7.7 Husholdene i Straumfjord	57
7.8 Om husholdene:	58
Kapittel 8: KONKLUSJONER	61
8.1 Vedlikehold av bosettingen:	61
LITTERATURLISTE	65
ANDRE KILDER	69
Vedlegg 1: Husholdsmatriser	69
Vedlegg 2: Intervjuguide	75

Kapittel 1: INNLEDNING

Denne oppgaven skal forsøke å belyse hvilke forhold som ser ut til å være viktige for vedlikehold av bosettingen i bygdene Oksfjord og Straumfjord i Nord Troms.

Bygdene lå først i Skjervøy kommune ble som et resultat av en kommunegrenseregulering overført til Nordreisa kommune fra 01.01.1972

Begrepet/betegnelsen kommune om geografiske områder ble innført i Norge ved formannskapslovene av 1837, og landet ble da delt inn i 392 geografiske områder med basis i prestegjeldene.

Skjervøy var et av de geografiske områdene og bestod opprinnelig av alt område inntil lands og nordover, inkludert øyene utenfor fra der dagens grense mellom Kåfjord og Nordreisa går, til grensen mot Finnmark.

Senere har Skjervøy blitt delt på følgende vis:

Kvæningen ble fradelt som egen kommune i **1863**. En kommune som har blitt beholdt tilnærmet uforandret arealmessig siden da, bortsett fra at noe av Skjervøys fastland, det fraflyttede Meilandsområdet ble tilført dem fra 01.01.1972.

Nordreisa ble fradelt Skjervøy som egen kommune i **1886**. Og forble tilnærmet uforandret arealmessig inntil **01.01.1972** da Skjervøys fastland, med unntak av det fraflyttede Meilandsområdet og bygda Hamneidet, samt sørlige delen av Uløya ble tilført dem. Fra **01.01.1982** ble også bygda Hamneidet tilført.

Skjervøy går altså over fra å være den største kommunen, både areal- og befolkningsmessig i Nord Troms til og bli en ren øykommune. Dessuten hadde det i perioden 1950 – 1970 skjedd en sterk konsentrasjon av befolkningen i Skjervøy kommune, slik at bosettingen i stor grad ble konsentrert om kommunesentret Skjervøy og tettstedet Årviksand (Zachariassen, 1998). Med dette økte kommunesentret folkemengden fra **792** til **1801** (228%) i denne perioden. Økningen kom i hovedsak på grunn av tilflytting fra mindre steder på øyene og fra Meiland på fastlandet, og fra mindre steder i de ytre deler av Kvæningen og Vest Finnmark.

Skjervøy kommune fikk fastlandsforbindelse ved bru over Skattørsundet og ferge over Maursundet i 1971. En fastlandsforbindelse som ble komplett først i 1991 da tunnelen under Maursundet ble ferdigstilt og åpnet.

Nordreisa ble derfor etter overføringen i 1972 den største kommunen i Nord Troms både areal- og befolkningsmessig. Rent befolkningsmessig betydde overføringen i 1972 at Nordreisa økte sin folkemengde med **1.556** personer (36,4%) fra **2.711** personer til **4.274** personer. I løpet av de ni første årene etter sammenslåingen økte folkemengden i Nordreisa med **362** personer (7,8%) slik at folkemengden var på **4.636** personer i 1981. Ved overføringen av bygda Hamneidet fra 01.01.1982 fikk Nordreisa tilført **128** personer, men grunnet nedgang i 1982 forble folkemengden uforandret. Om en ser på utviklingen av folkemengden i Nordreisa kommune fra overføringene startet og frem til i dag fremkommer følgende tall:

Tabell nr. 1: Befolkningsutviklingen i Nordreisa i perioden 1972 – 2009

År	1972	1981	1991	2008	2009
Folkemengde	4.274	4.636	4.753	4.665	4.694

Kilde: Statistisk Sentralbyrås befolkningsstatistikk (alle tall i antall personer)

Tall som viser at de første 10 årene etter tilføringen av Skjervøys fastland hadde Nordreisa kommune en økning i folkemengden på nesten 10%, men etter det og opp til nå har folkemengden vært tilnærmet stabil.

Den opprinnelige Nordreisa kommune hadde helt fra opprettelsen i 1886 preg av å være innlandsrettet med et betydelig kvensk befolkningsinnslag. Et befolkningsinnslag som med sine aktiviteter innenfor jord- og skogbruk, jakt og fangst, tjærebrenning og tidvis deltakelse i sesongfiskeriene alt fra opprettelsen av kommunen fikk en fremtredende kulturell posisjon, eller kulturell dominans. Det var også et sjøsamisk befolkningsinnslag (begrenset til to bygdelag) i den opprinnelige Nordreisa kommune. Som sammen med det norske befolkningsinnslaget dannet et befolkningsmessig flertall, men var mindre synlig kulturelt. En situasjon som endret seg over tid fordi de sjøsamiske og kvenske befolkningsinnslagene ble mer eller mindre språklig og kulturelt assimilert, slik at kommunen ved overføringen av Skjervøys fastland offisielt fremstod som en kommune med en ren norsk befolkning. Et forhold overføringen ikke endret noe på, fordi det kvenske og sjøsamiske befolkningsinnslaget som Nordreisa fikk tilført også var assimilert og fremstod som nordmenn.

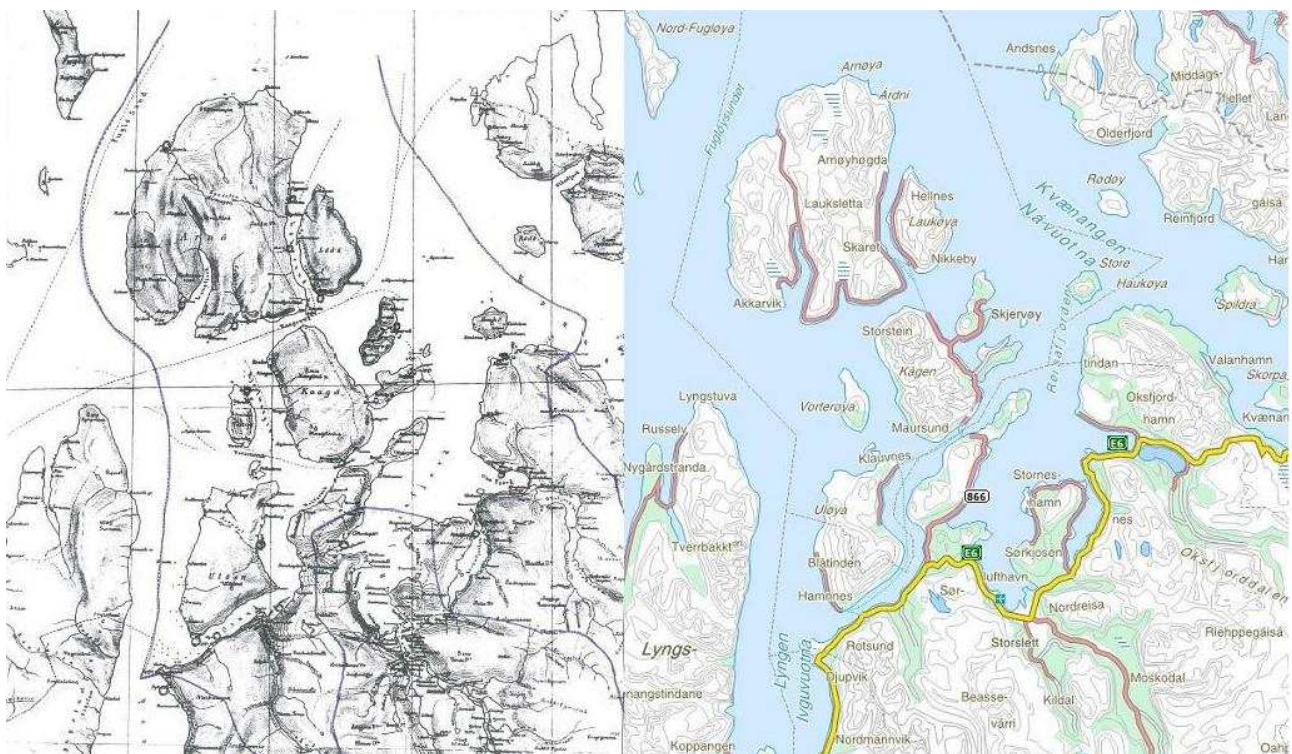
Senere har det blitt igangsatt ulike tiltak for å revitalisere den kvenske kulturen som tidligere hadde vært mest fremtredende i de områdene som Nordreisa kommune opprinnelig besto av, uten at det har blitt gjort tilsvarende initiativ i forhold til å den sjøsamiske kulturen i kommunen. Noe som har

forsterket fokuset på det ”opprinnelige Nordreisa” og bygdene Oksfjord og Straumfjord har derfor, særlig i løpet av de siste 10-15 årene, følt at de har falt ”utenfor” i kommunen.

Til tross for en åpenbar mer synlig satsing i de sentrale deler av kommunen har bygdene overlevd hittil, og det har over tid vært en viss tilbakeflytting av folk fra bygdene som har hatt lengre opphold andre steder.

En annen hensikt med denne oppgaven er å forsøke å belyse hvorfor folk har flyttet tilbake, hvorfor de har blitt i bygdene til tross for at rammebetingelsene har endret seg og hva de har beskjeftiget seg med etter at de kom tilbake.

Kommunegrensene i Nord-Troms inntil 1972. Dagens kommunegrenser i Nord-Troms.

Kapittel 2: LOKAL KONTEKST

I bygdene Oksfjord og Straumfjord var og er befolkningen overveiende av sjøsamisk avstamning, men har også et kvensk og norsk befolkningsinnslag (Kfr. Folketellingene 1865, 1875, 1900 og 1910). Befolkningen var tidligere mest rettet mot sjøen, og stort sett kjent for å være dyktige fiskere. Flere av fiskerne fra bygdene (av sjøsamisk opprinnelse) var pionerer i både motoriseringen av fiskeflåten og i organiseringen av fiskerne.

Det har vært gruvevirksomhet i Oksfjord ved Vaddas Gruver, som ligger øverst i Oksfjorddalen. En drift som foregikk periodevis (grunnet konjunktorene) fra ca 1905 til 1956 da den opphørte helt. Kobberforekomsten som dannet grunnlaget for Vaddas Gruver ble oppdaget omkring 1890, og ble grundig undersøkt av geologer før driften startet opp. To engelske geologer som undersøkte malmforekomsten skriver blant annet i sin vurdering av denne og distriktet:

”The district supports a considerable population of fishers and farmers who are laps”
(Rickard & Harman, 1901).

Den siste driftsperioden, satt i gang via midler fra Utbyggingsfondet for Nord Norge, strakk seg fra 1950 til 1956 og rekrutterte hoveddelen av arbeidsstokken fra bygda. En drift som ga arbeiderne derfra en omfattende erfaring i anleggs- og gruvevirksomhet, og mange av dem fortsatte derfor med denne form for arbeid etter at den endelige sluttstreken for gruedriften var satt. Eller sagt på et annet vis, de fortsatte i samme yrke og ble pendlere (Drivenes, 1985). Dette medførte at rekrutteringen til fiskeryrket ble svekket, et yrke som inntil siste driftsperioden i Vaddas hadde vært mer eller mindre dominerende i bygda. Jordbruket i Oksfjord hadde mest preg av å være av sekundær betydning for mesteparten av befolkningen.

Bygda Straumfjord hadde/har en mindre befolkning enn Oksfjord, men her var jordbruk og fiske mer sidestilt. Det var selvfølgelig her også personer som beskjeftiget seg med gruedrift og annen virksomhet, men rekrutteringen til slike yrker var minimal. Fiskeriene i Straumfjord hadde aldri en så dominerende stilling som i Oksfjord, og ble i løpet av de første ti årene etter andre verdenskrig redusert til bare å omfatte et par litt større båter som rekrutterte sitt mannskap fra bygda.

Et annet trekk ved Straumfjord etter andre verdenskrig var at betydelige deler av den yngre mannlige befolkningen søkte ut for å skaffe seg utdanning. Utdanningen de søkte var hovedsakelig innen teknikk, bygg og anlegg, økonomi og maritim virksomhet. En årsak til det kan være at verken jordbruket eller fiskeriene hadde plass til flere i årene etter andre verdenskrig. Noe som taler for dette er at bosetningen i Straumfjord har en annen historie/bakgrunn enn i Oksfjord.

Straumfjord var ikke en finnerydning, men en norsk handelsgård som fra begynnelsen av 1600-tallet til begynnelsen av 1800-tallet var drevet av norske oppsittere.

Oksfjord derimot var en finnerydning (Hansen & Olsen, 2004), som bestod av eldre finnerydningsgårder, og hvor gårdene hadde en stor grad av selvstendighet med hensyn til arvefølge og oppsplitting. Allerede i 1723 var det 7 finnerydningsgårder i Oksfjord. Forskjellen mellom finnerydningene og de norske gårdene var at finnerydningene ikke var matrikulert, noe kongen i 1759 bestemte at de skulle bli og de mistet da mye av sin selvstendighet og kom da entydig inn under godseieren som leilendingsgårder forvaltet etter leilendingsloven (Hansen & Olsen, smst.). Straumfjord ble omkring 1800 delt i to leilendingsgårder (en på hver side), som så ble delt til fire, som dagens eiendommer i bygda springer ut fra. I Oksfjord hadde det derimot fra 1723 og utover skjedd en gårdsutvikling med langt flere og mindre eiendommer.

Begge bygdene var en del av Skjervøygodset som hadde sitt utspring i at Fredrik III i 1666 for et opptatt lån måtte utlegge alt av kronens gods i de nordlandske fogderier til lånegiveren (Friis, 1965). Dette godset ble så igjen delt opp, og Skjervøygodset (som bestod av eiendommene i dagens Kåfjord, Nordreisa, Skjervøy og Kvæningen kommuner) ble grunnet dette etablert i 1783 (Friis, smst.). Etter at den siste godseieren Madam Ovidia Fredrikke Lyng døde i 1848 uten å etterlate seg livsarvinger ble det kunngjort at:

”Et stort proprietairgods på omtrent 400 gaarde vil blive solgt som selveiergods, til væsentlig ophjælp for næringsdriften i districtet” (Friis, 1965, 194).

Men salgsprosessen drøye ut, og det viste seg vanskelig å selge gårdene enkeltvis. Og et bud på hele godset ble avvist etter en skiftetvist.

Med bakgrunn i dette ble på initiativ av blant annet Stiftsamtmannen etablert:

”Foreningen til opphævelse av leilendingsvæsenet i Skjervø”

som så fikk tilslaget på godset i 1851. Hensikten med foreningen var at leilendingene skulle bli selveiere etter at de hadde innløst de eiendommene de satt på som leilendinger (Friis, smst.).

Ved opplistingen av 1850 over aktiva i Madam Lyngs dødsbo finner man 31 eiendommer i Oksfjord og 7 i Straumfjord som kunne innløses (Friis, 1965). En innløsning som gikk over lengre tid. Og ennå er ikke alle eiendommer i distriktet innløst. Så ”foreningen” er ennå en eiendomsaktør og –besitter i Nord Troms.

Forskjellen i antall eiendommer i bygdene allerede den gang tilsier at forholdene for å drive jordbruk i større målestokk lå bedre til rette i Straumfjord enn i Oksfjord. I så måte ble det ikke etablert større eiendommer i Oksfjord før omkring forrige århundreskifte da store deler av øvre Oksfjorddalen ble innløst.

Da gjenreisningsperioden etter andre verdenskrig var over kom kravet om andre og bedre samferdsels-/kommunikasjonsløsninger i Nord Troms og Nord Norge for øvrig. Samferdselen gikk over fra å være sjøveis til og bli landveis. Denne omveltningen ble en forutsetning for moderniseringen av landsdelen, for industrialisering og for sentralisering av administrasjon, skoler og velferdstilbud (Tjelmeland, 2004).

Som følge av dette kom det i Nord Troms en rekke krav om vegforbindelse fra ulike bygder og distrikter. Endringen av samferdselen berørte ikke bygdene Oksfjord og Straumfjord direkte fordi bygdene i hovedsak ligger langs E6, daværende Riksvei 50.

Grunnet den store tilflyttingen i perioden 1950 – 1970 prioriterte Skjervøy kommune oppbyggingen av tettstedet Skjervøy som kommunesenter, og fikk derfor vegforbindelse med fastlandet i 1971. Dette gjorde at den lokale båtforbindelsen mellom bygdene Oksfjord og Straumfjord til kommunesentret på Skjervøy ble nedlagt. Med bakgrunn i blant annet dette kom det opp krav om at Skjervøys fastland inkludert bygdene Oksfjord og Straumfjord ønsket seg overført til Nordreisa kommune. Det folkelige hovedargumentet fra bygdene for overføringen til Nordreisa i debatten som oppstod var formulert gjennom følgende spørsmål:

”Hvorfor må det være nødvendig for befolkningen i Oksfjord og Straumfjord dersom de har gjøremål i kommunesentret på Skjervøy å reise med buss/bil gjennom hele Nordreisa kommune?” (1).

Tidlig i 1960-årene, i Nord Norge planens tidsalder, gjorde Fylkestinget i Troms et vedtak om at Skjervøy og Nordreisa skulle være Troms fylkes to vekstsentra. Et vedtak som nok bidro til at det kom til kamp/rivalisering mellom de to nabokommunene. Men utpekingen av de to kommunene som fylkets to vekstsentra gjorde utvilsomt sitt til at utviklingen i begge kommunene ble forsert.

I denne perioden satset Nordreisa kommune på en oppbygging av helsesektoren og skoleverket. Oppbyggingen av helsesektoren i Nordreisa startet umiddelbart etter andre verdenskrig, da en

kristen organisasjon etablerte ei sykestue på Storslett i en tidligere tysk lasarettbrakke. Denne dannet grunnlaget for Betesda sykestue, inkludert aldersboliger, som ble bygget noe senere. Imidlertid ble Betesda totalskadet etter en brann i 1969. Brannen ga støtet til en landsomfattende innsamlingsaksjon, hvor også kongehuset engasjerte seg, for å gjenreise sykestua. Innsamlingsaksjonen la grunnlaget for helsesenteret Sonjatun som ble åpnet i 1976, og i dag gir lokalt og regionale tilbud på enkelte fagområder.

Starten på oppbyggingen av skoleverket var at Tromsø Yrkesskole, etter påtrykk fra kommunen og fylket, på midten av 1960-tallet etablerte en filialklasser for Jern og Metall og Husstell i Nordreisa, og litt senere en klasse for Handel og Kontor. Samtidig ble det etablert en kommunal realskole uten eksamensrett, som opphørte omkring 1970 etter at den niårige grunnskolen var innført. Denne gikk deretter over til å være to gymnasklasser (en språk- og en realfagklasse) under Tromsø Gymnas. Etableringer som la grunnlaget for Nordreisa videregående skole, med praktiske og teoretiske linjer som ble åpnet i 1975. Satsinger som førte til tilflytting av profesjonell og ressurssterk arbeidskraft til Nordreisa. Mange av dem engasjerte seg umiddelbart politisk og i organisasjonslivet, og dermed bidro sterkt til at disse miljøene fikk en større bredde enn tidligere.

Skjervøy i sin rolle som et av fylkets vekstsentra satset mer på å bygge opp den maritime infrastrukturen gjennom havneutbygging i flere trinn, etablering av skipsverft, havfiskeselskap og en etter datidens målestokk moderne fiskeindustri. Grunnet den tidligere sentraliseringsprosessen Skjervøy kommune hadde vært gjennom bestod tilflyttingen mest av folk som hadde drevet innen fiskeriene, og som fortsatte med det etter at de hadde bosatt seg i kommunesentret. De fikk grunnet oppbyggingen av den maritime infrastrukturen forbedret driftsforholdene gjennom ordnede avsetningsforhold, bedre havneforhold og turnusordninger på større fiskefartøyer.

Debatten om overføringen av Skjervøys fastland, inkludert bygdene Oksfjord og Straumfjord til Nordreisa pågikk over lengre tid og det ble avholdt to folkeavstemninger, som begge ga stort flertall for overføring til Nordreisa. Til tross for folkeavstemningene og resultatene av dem dro overføringen ut i tid. Den siste folkeavstemningen ble avholdt i 1966, men overføringen ble ikke gjennomført før fra 01.01.1972. En av årsakene til at prosessen dro ut i tid var at kommunene hadde vanskelig for og komme til enighet om det økonomiske oppgjøret dem i mellom. Bakgrunnen var at Skjervøy kommune hadde lagt ned betydelige investeringer på fastlandsdelen (1).

For bygdene Oksfjord og Straumfjord dreide det seg om skolebygg i begge bygder. Straumfjords nye skole med internat ble tatt i bruk i 1959, men internatet ble nedlagt i 1964. Mens Oksfjords nye skole ikke ble tatt i bruk for i 1970. Det medførte at skolen i Straumfjord ble nedlagt.

Det var også planlagt havneutbygging på Klubbenes, som ligger midt mellom bygdene, planer som var på god vei til å bli realisert i tiden før overføringen. Basisen for havneplanene på Klubbenes var at det omkring 1950 ble etablert et Fiskersamvirkelag der som hadde sitt nedslagsfelt i begge bygdene. Fiskersamvirkelaget gikk konkurs etter noen år, men ble etter konkursen solgt til en person med lokal tilknytning som hadde en tilnærmet kontinuerlig drift av anlegget.

Skoleinvesteringene i bygdene, og verdifastsettelsen av disse, var det som avstedkom mest uenigheter da bygdene skulle overføres til Nordreisa. I årene forut for overføringen var det harde debatter i Skjervøy kommunestyre om byggingen av ny skole i Oksfjord skulle gjennomføres som vedtatt fordi det var kommet sterke signaler fra høyere politisk hold om at bygda ville bli overført til Nordreisa. Motstanden mot bygging av ny skole ble etter hvert så markant at både fagmyndigheter og det politiske nivå på fylkesplan grep inn og instruerte Skjervøy kommune om at skolen skulle bygges som vedtatt (2). Når det gjelder bygdens representanter i Skjervøy kommunestyre får de i ettertid gode skussmål og honnør for å være flinke til å få gjennom sine saker av representanter fra andre deler av Skjervøy kommune (3).

Befolkningen i begge bygdene var i utgangspunktet udelt positiv til å bli overført til Nordreisa kommune. Mest fordi det ble lettere tilgang til kommunesentret og dets tilbud av ulike slag. I og med at Nordreisa kommune i tiden forut for, og da debatten om overføring pågikk fikk en relativ stor tilflytting av profesjonell og engasjert arbeidskraft. En tilflytting som ga det politiske miljøet en større bredde enn hva hadde vært tilfelle tidligere. Og det at overføringen ble gjennomført på samme tidspunkt som den første debatten om norsk EU-medlemskap gikk inn i sin slutfase førte til at "de nye deler" av det politiske miljø i Nordreisa henvendte seg til kommunens tilførte innbyggere, for å få disse politisk engasjert. Noe de til dels lyktes med fordi det var flere fra bygdene som engasjerte seg politisk. Og det virket derfor som om integreringen av bygdene i Nordreisa kommune fikk en god start.

I årene etter den første folkeavstemningen om norsk EF-medlemskap fikk Norge en mer offensiv distriktspolitikk, som også inneholdt en sterkere satsing på primærnæringene. Dette ga seg utslag i tilbud om gode finansieringsordninger innenfor primærnæringene. Innenfor jordbruket gikk dette på

tilskudd og lån til nye driftsbygninger, tilskudd til opparbeiding av nye jordbruksarealer etc. Og innenfor fiskeriene ble rammene til Statens Fiskarbank øket.

For Straumfjords vedkommende ga det seg utslag i at flere av de som hadde reist bort som ungdommer for å ta utdanning, nå forlot kompetanse jobber i andre deler av landet og utlandet, og kom tilbake for å satse på jordbruk i hjembygda.

Dette skjedde ikke i Oksfjord fordi største delen av arbeidskraften derfra forble i de bransjene de var etablert innenfor. Så som bygg og anleggsvirksomhet med tilhørende helgependling, sesongvise og heltids fiskerier, eller at de forble på arbeidsplasser andre steder hvor de var mer eller mindre fast etablerte.

I midten av 1970-årene da det utvidede kulturbegrepet ble innført, fikk bygdene anlegg som lysløyper, fotballbane og grendehus. Tiltak som skapte trivsel og optimisme.

Skolen i Straumfjord ble i første halvdel av 1970-årene solgt til Trastad Gård, og det ble etablert en småinstitusjon (Straumfjordheimen) for psykisk utviklingshemmede i bygningene. Dette åpnet for hel og deltids ansettelse for både kvinner og menn, ufaglærte og faglærte som sådan. En mulighet mange fra begge bygdene benyttet seg av.

Etter vel to valgperioder ble det merkbart at det ikke var noen større politisk vilje til satsing i de to bygdene, og at nærheten til kommunesentret ikke ga noen åpenbare fordeler. Det første konkrete resultatet var at viljen til å realisere havneplanene på Klubbenes forsvant. Det ble derimot satset på havneutbygging i Sørkjosen. Med konkret resultat at de fra bygdene som ennå drev fiske med litt større båter ble nødt til å benytte Sørkjosen som havn, flytte til Skjervøy eller andre steder for å få enklere driftsforhold.

Fiskebruket på Klubbenes. Foto: Charles Mathisen

Fiskebruket på Klubbenes, som nå var blitt solgt til et konsern fra Møre, fortsatte sin drift, men denne hadde fått et sterkere preg av å være sesongbetont. De nye eierne hadde konkrete planer om ny oppbygging av anlegget, men planene strandet fordi disse var avhengig av at havna på stedet ble utbygd. En havneutbygging som etter overføringen til Nordreisa falt ut av prioriteringslistene fordi Nordreisa kommune allerede hadde fått tilsagn om, og gjennomført havneutbygging i Sørkjosen. Som følge av dette oppstod det krefter som jobbet for at eierne av fiskebruket på Klubbenes burde bygge nytt fiskebruk i Sørkjosen grunnet den nye havna der. Et initiativ som ikke resulterte i noe fordi konsernet som eide fiskebruket på Klubbenes gikk konkurs i samme tidsrom.

I begynnelsen av 1990-tallet ble HVPU-reformen iverksatt og småinstitusjonen i Straumfjord ble nedlagt og alle ansatte sagt opp. Samtlige av beboerne ble enten tilbakeført til kommunene de opprinnelig kom fra, eller plassert i egne boliger i kommunesentret. Noen av de tidligere ansatte fikk nye jobber innenfor HVPU-omsorgen i kommunesentret, men flere falt ut av arbeidslivet grunnet manglende formell kompetanse, eller av andre grunner. For begge bygdene fikk nedleggelsen av Straumfjordheimen negativ effekt fordi muligheten til arbeid i bygdene ble borte. Den opprinnelige skolen, som huset småinstitusjonen, ble senere solgt til den læstadianske menigheten som driver privat grunnskole for barn av menighetens medlemmer og andre. En virksomhet som er mye mer anonym i bygda enn Straumfjordheimen fordi barn og lærere pendler inn til skolen om morgenen og ut om ettermiddagen.

De siste årene har Nordreisa som kommune også hatt en negativ utvikling med nedgang i folketallet og en til tider presset kommuneøkonomi. For bygdene har dette gitt seg utslag i fraflytting med nedgang i barnetallet som følge, og en stadig mindre andel av de kommunale investeringene. Dette har gitt befolkningen en økende følelse av oppgittethet, og en generell følelse av å falle utenfor den resterende del av kommunen ("det opprinnelige Nordreisa").

Det siste som på flere vis forsterker den negative trenden for bygdene er at skolen i Oksfjord er vedtatt nedlagt fra neste skoleår. Samtidig som det pågår utbygging av ny hamn i bygda, etter et direkte initiativ fra sentralt politisk hold. To ulike sektortiltak som i seg selv virker motstridende mot hverandre.

Noter:

- (1) Personlig meddelelse fra Ragnvald Myrvang, kommunepolitiker og tidligere fylkespolitiker*
- (2) Personlig meddelelse fra Ernst Isaksen, tidligere kommune og fylkespolitiker*
- (3) Personlig meddelelse fra Harald Elvebakken, tidligere kommune og fylkespolitiker*
- (4) Personlig meddelelse fra Ernst Isaksen, tidligere kommune og fylkespolitiker*

Kapittel 3: PROBLEMSTILLING

Utgangspunktet for denne oppgaven er bygdene Oksfjord og Straumfjord som i de tre første tiårene etter andre verdenskrig lå i Skjervøy kommune og da fremstod som livskraftige bygder, med et noenlunde stabilt folketall og sysselsetting for folk flest, enten innenfor bygdene, eller at de var ukependlere.

Fra 01.01.1972 ble bygdene sammen med det meste av Skjervøys fastland overført Nordreisa kommune via en kommunegrenseregulering. Næringsveiene i bygdene var i hovedsak jordbruk og fiske. Med hovedvekt på fiske i Oksfjord og på jordbruk i Straumfjord. For folk fra begge bygdene var det også vanlig med periodevis sysselsetting innenfor andre yrker enn det yrket som gikk for å være personenes hovedyrke. For eksempel kunne en fisker i perioder være snekker eller bygg og anleggsarbeider samt drive småbruk i samarbeid med resten av sin familie. Eller en gårdbruker kunne i perioder være fisker, snekker eller bygg og anleggsarbeider. Det å beherske flere yrker var helt vanlig, slik dette er dokumentert i andre arbeider fra Nord Troms (Bjerkli, 1995, Nilsen, 1998). Men denne tradisjonen var kommet på hell i den tiden bygdene ble overført til Nordreisa kommune, uten at overføringen kan sies og ha noen innvirkningsom på tradisjonen med å beherske flere yrker.

Overføringen fant sted i samme tidsrom som den første debatten om norsk EU-medlemskap gikk inn i sin slutfase og endte med et nei til norsk medlemskap. I perioden etter fikk landet en mer offensiv distriktpolitikk hvor blant annet primærnæringene jordbruk og fiske ble prioritert. Noe som ga seg utslag i tilbud om bedre finansieringsløsninger innenfor primærnæringene. Eksempler er rimelige lån til investering i fiskebåter, lån og tilskudd til nye våningshus og driftsbygninger i landbruket, tilskudd til opparbeiding av nye jordbruksarealer etc. Dette var virkemidler som i seg selv bidro til å skape optimisme og tro på en fremtid for distriktene i landet generelt og i bygdene spesielt.

Flere av mine informanter understreker den doble effekten av optimismen og troen på en fremtid for bygdene og at bygdene ville få lettere tilgang til det nye kommunesentret. Forhold som påvirket deres beslutning om å bli i bygdene eller å flytte tilbake. Det at det samtidig som overføringen fant sted ble ført en sentral politikk som la til rette for investeringer i distriktene/utkantene gjorde at bygdenes integrering i den nye kommunen de første årene synes og ha vært tilfredsstillende, og de fleste så derfor positivt på overføringen og optimistisk på fremtiden for bygdene. Men dette er forhold som senere har endret seg.

I min datainnsamling har jeg intervjuet hushold som har vært etablert utenfor bygdene for så å vende tilbake, og et hushold som bare har vært etablert i en av bygdene. For samtlige hushold unntatt ett, hvor begge ektefellene er født og oppvokst i samme bygd, er en av ektefellene født og oppvokst i en av bygdene. Jeg har ikke intervjuet noen hushold hvor ektefellene er født og oppvokst i hver sin bygd, fordi det etter mitt kjennskap til bygdene ikke finnes slike hushold. Samtlige av husholdene husker overføringen av bygdene til Nordreisa, og et flertall av husholdene var voksne da bygdene lå i Skjervøy kommune, og nærmer seg derfor pensjonsalderen, eller er pensjonister.

Bakgrunnen for i hovedsak å velge hushold som består av eldre personer som informanter er at eldre informanter lettere kan si noe om hvordan utviklingen for bygdene har vært over tid.

Videre har flere av husholdene vært innom flere typer beskjeftigelse både før de kom tilbake til bygdene og i løpet av tiden de har vært bosatt i bygdene for å overleve der. Derfor kan husholdene være de siste representanter for en meget lang tradisjon i bygdene, og andre tilsvarende bygder i Nord Norge, om ikke deres etterkommere i fremtiden velger å flytte tilbake og bosette der, for så å etablere nye nærings- og yrkeskombinasjoner. Noe tidligere forskning viser at folk fra fjordene i Nord-Troms har en sterk tendens til å gjøre (Nilsen, 1998, Aure 2001).

Fra 1990-årene og utover har det vært en bølge av sentralisering i Norge. Noe som har gitt konkrete negative utslag for Nordreisa som kommune i form av nedgang i folketallet og en til tider anstrengt kommuneøkonomi.

I tillegg har det fra 1990-årene og utover vært en økende sentralisering innenfor Nordreisa kommune hvor mer enn halvparten (54%) av befolkningen nå er bosatt i senterområdet Storslett/Sørkjosen. Dette har ført til en mindre politisk vilje til å satse på kommunens utkanter, og satsingen har derfor i stadig større grad blitt konsentrert om kommunesentret.

For bygdene Oksfjord og Straumfjord har det gitt seg konkrete utslag i form av pessimisme, fraflytting og en stadig mindre del av de kommunale investeringene. Dette har i seg selv forsterket frustrasjonen og oppgittheten hos innbyggerne i bygdene, og en økende følelse av å falle utenfor den resterende del av kommunen. Derfor kan det være betimelig å stille spørsmål om hvorfor og hvordan bygdene har overlevd hittil og om de vil overleve i fremtiden. Et spørsmål som danner grunnlaget for oppgavens problemstilling.

Hvilke forhold ser ut til være viktig for vedlikehold av bosetningen i to bygder i Nord Troms?

Kapittel 4: TEORETISKE PERSPEKTIVER

Teori er et redskap, eller redskaper som skal hjelpe oss til å forstå en gitt situasjon. I denne oppgaven skal teorien bidra til å finne innfallsvinkler som klargjør forståelsen av hvorfor folk til tross for endringer i rammebetingelsene har valgt å bli boende, eller har flyttet tilbake til bygdene Oksfjord og Straumfjord. Hvordan de har livberget seg og hvilke forhold som ser ut til å være viktige for vedlikeholdet av bosettingen i bygdene.

Innledningsvis vil jeg komme inn på de ulike perspektiver for stedsforståelse, for så å dreie fokuset på begrepet ruralitet og de ulike tilnæringsmåter til begrepet. Deretter vil jeg drøfte begrepet identitet, identitet og sted, ulike former for stedstilknytning og en forenklet beskrivelse av bygda. For så å avslutte med en kortere redegjørelse om den norske husholdsforskningen.

4.1 Stedsforståelse:

I utgangspunktet er stedsforståelse bygd på et relasjonelt perspektiv Gunderud, Berg og Dale (2004) forstår steder som åpne, dynamiske og gjensidig avhengige, og at mennesker og steder er gjensidig konstituerende. Derfor blir stedsutvikling sett på som en sosial og kulturell prosess. Eidheim, Røe og Schmidt (2002) definerer denne prosessen på følgende vis:

”Det er de sosiale erfaringene og relasjonene som former steder og som utgjør en virkelighet for dem som bor, oppholder seg og har interesser for steders utvikling”.

Det er flere andre forhold som ligger inne når en skal forsøke å forstå et sted. Slik som valg av tilnærming, som igjen er bestemmende for hvilken type kunnskap det er mulig å skaffe seg om et sted. Eller at den epistemologiske posisjonen har konsekvenser for forskningsprosessen og hvilken type kunnskap vi kan produsere. I så måte kan det innskytes at studier av steder er en fortolkende vitenskap, for steder og stedskultur er ikke noe absolutt en forsker kan oppdage, for så å sette dette inn i en tekst. I tillegg til det kommer det også inn utfordringer dersom forskeren skal utføre kvalitative studier i sitt eget samfunn (eller på steder han er fra, eller har relasjoner til). Om en skal reflektere mer over forholdet med å gjøre kvalitative studier i eget samfunn (sitt egen bygd) og forholdet med hvordan det kan influere på hvilke relasjoner forskeren kan inngå i, hvilken status og roller denne tilskrives og kan erverve seg. Et utgangspunkt for en slik refleksjon må være at all kunnskap er posisjonert, eller som Rustad (2004) sier:

”Alle er lokaliserte, dvs befinner seg på et sted, til en gitt tid, med ulike historier og kulturer”.

Dersom vi så erkjenner at kunnskap er situert erkjenner vi også vitenskap som kultur, og ideen om at vitenskap er en sosial konstruksjon. Dermed bidrar forskere til å konstruere sosiale realiteter gjennom sin kunnskapsproduksjon, noe som gir implikasjoner om at all kunnskap på et uunngåelig vis er farget av subjektive forhold.

4.2 Om ruralitet og rurale steder:

Noen hevder at man med å snakke om rurale og urbane steder forholder seg til begreper som er ”gått ut på dato” (Berg, 1998, 2002). Den vanligste oppfatningen om hva rurale områder representerer har i stor grad vært knyttet til landbruk (i Nord Norge også fiske), altså produksjon.

Halfacree & Boyle (1998) hevder at landsbygda i stadig større grad preges av konsumpsjon frem for produksjon, og at det er ”postproduktivistiske” landsbygder som vokser fram. De mener videre at landsbygdene er blitt mer og mer heterogene både hva gjelder næringsliv og befolkning. Dette gjelder også helt klart norske landsbygder. Bygdefolk livnærer seg på mange måter, lever på ulike måter og har ulike tanker, holdninger og verdier. Forskjellige levesett og livsstiler, inkludert ulikt konsumpsjonsmønstre, eksisterer side om side, så vel på bygda som i byen. Det er derfor nærliggende å trekke den konklusjon at bygd og by er blitt mer like.

Relevansen av begrepene ”rurale og urbane områder” avhenger av hvordan de mer overordnede begrepene ”ruralitet” og ”urbanitet” blir forstått. Dette er sosialt og kulturelt konstruerte kategorier. Følgelig eksisterer ulike konstruksjoner, eller forståelser, til ulike tider og ulike steder, men også side om side og vi kan derfor snakke om ruraliteter og urbaniteter. Derfor er konstruksjoner av ruralitet og urbanitet koblet sammen og forutsetter hverandre. En slik forståelse av ruralitet gjør det mulig å snakke om rurale og urbane steder.

Det finnes fire hovedtilnærminger til begrepet ”ruralitet” (Halfacree, 1993, Halfacree & Boyle, 1998, Ilbery, 1998).

4.2.1 Første tilnærming

Klassifiserer områder som rurale eller urbane (eventuelt som mer eller mindre rurale eller urbane) ved hjelp av et utvalg av variabler som er observerbare og målbare. Eksempler på slike variabler er arealbruk, sysselsetting og befolkningsstørrelse og –tetthet.

4.2.2 Andre tilnærming

Har utviklet definisjoner som kan kalles sosiokulturelle (Halfacree & Boyle, 1998). Disse er inspirert av Wirths (1938) idè om ruralisme og urbanisme som levesett og/eller 1950- og 60-årenes ”community studies”. De sosio-kulturelle definisjoner har som utgangspunkt at det er en sammenheng mellom et steds befolkningsstørrelse og sosiokulturelle forhold på stedet. Mer presist er utgangspunktet at høyt folketall og høy befolkningstetthet gir et utbant (moderne) samfunn karakterisert ved blant annet dynamikk, ulikhet og anonymitet. Lavt folketall og lav befolkningstetthet gir et ruralt (tradisjonelt) samfunn karakterisert med stabilitet, likhet og sosial kontroll og omsorg. Men en slik tilnærming definerer ikke ruralitet.

Sosiokulturelle definisjoner av ruralitet kan bidra lite eller ingenting til regionalforskningen. Som for deskriptive definisjoner er de aspektene det fokuseres på viktige som sider ved utvalgte regioner og steder, snarere enn som sider ved ”ruralitet”. Deskriptive og sosiokulturelle definisjoner av ruralitet slås noen ganger sammen i betegnelsen ”funksjonelle definisjoner” (Cloke & Goodwin, 1993, Cloke & Thrift, 1994)

4.2.3 Tredje tilnærming

Finnes i politisk-økonomiske tilnærminger og da ikke minst den såkalte ”locality-tilnærmingen” som oppstod i 1980-årene. Innenfor denne ble de funksjonelle definisjonene lagt under lupen. Det ble innsett at endringer i rurale områder i økende grad måtte forstås som et resultat av overordnede (fortrinnsvis økonomiske) endringer nasjonalt og lokalt, snarere enn endringer i de rurale områdene selv (Cloke, 1989).

4.2.4 Fjerde tilnærming

Vokste fram i 1990-årene og var inspirert av postmoderne og/eller poststrukturalistisk tenkning. Her ble det pekt på at ruralitet er en mental kategori. ”*The rural is a category of thought*”, hevder Mormont (1990, 40). Med et slikt utgangspunkt betraktes ruralitet som en sosial og kulturell konstruksjon. Det innebærer at man fokuserer på innholdet i ulike representasjoner av ruralitet, og ikke innholdet (eksempelvis næringslivet og befolkningen) på stedet. Det er altså forestillinger, eller myter, om det rurale som er viktig. Med andre ord førte de postmoderne og/eller poststrukturalistiske strømninger til en dematerialisering av begrepet (Murdoch & Pratt, 1993, Pratt, 1996). En forståelse av ruralitet som sosiale og kulturelle representasjoner betyr først og fremst at ruralitet ikke er et begrep som klassifiserer regioner/steder, slik de tre andre tilnærmingene gjør. For å få tak i innholdet i tankekategori ”rural”, må man analysere diskurser om ruralitet, folkelige/allmenne og populære, så vel som profesjonelle (Halfacree, 1993, Jones, 1995). Sosiale representasjoner av ruralitet er viktige for hvordan ruralitet konstrueres, forhandles fram og erfares og er avgjørende for sosial praksis. Når konstruksjonene er relatert til steder, er de viktige for hvilke praksisformer som er mulige der. Det er særlig på lokalt nivå det forhandles om hva det rurale er og bør være, inklusive handlinger som er legitime. Ulike konstruksjoner synliggjøres via sosiale representasjoner til menneskers ulike handlinger. Etterfulgt av Philos (1992) banebrytende artikkel om ”Neglected rural geographies” har flere fokusert på ”de andre” i rurale områder. Man har vist hvordan ”de andre” og deres konstruksjoner av det rurale usynliggjøres i den hegemoniske representasjon av det rurale nemlig det rurale som idyll, og de har pekt på at man bør snakke om flere ruraliteter.

En forståelse av ruralitet som en sosial og kulturell konstruksjon er meget relevant i analyser av regional utvikling (Berg & Lysgård, 2002). Men representasjoner må være forankret i det materielle. Dematerialiseringen av ruralitetsbegrepet på 1990-tallet var nok viktig, men representasjoner kan ikke ses på som løsrevet fra det materielle. Det at man ikke kan skille klart mellom representasjon og materialitet, blir tydelig når man forsøker å dekonstruere representasjoner, eksempelvis nasjonale representasjoner av ”den rurale idyllen”. Berg & Forsberg (2003) mener at myten lever i beste velgående både i Skandinavia og England, men at innholdet i den er forskjellig på grunn av ulik økonomisk, sosial og kulturell utvikling over lang tid. For det er også slik at representasjonene, fordi de påvirker sosial praksis, er med på å forme rurale steder.

4.3 Identitet

Er en årsak eller et begrep som kan være vanskelig å forstå. For identitetsbegrepet har sitt utgangspunkt i hvordan vitenskapen forsøker å forstå hvordan personligheter er sammensatt, altså er det knyttet til individet, og derfor er det problematisk å komme fram til en enkel forståelse av hva innholdet i begrepet er. På det viset har identitetsbegrepet visse kvaliteter på linje med kulturbegrepet. Identitet og kultur er også nært knyttet opp mot hverandre. Dersom vi kan snakke om en fjordkultur eller for eksempel en lokal/regional/nasjonal/samisk kultur, vil identitetsproblematikk også måtte bli sentral (Høgmo, 1990). For folk må jo nødvendigvis identifisere seg med slike enheter og ha en slags felles oppfatning eller opplevelse av hva som ligger i en slik identifikasjon for at vi skal kunne snakke om det.

Generelt kan det sies at identitetsteori tar utgangspunkt i følgende antagelser (Bjerkli, 1995):

- Et selvbegrep (forståelse av seg selv) er nødvendig for å orientere individet i forhold til andre og omgivelsene.
- Hvordan en person identifiserer seg selv, vil ha effekt på adferd.
- Et individs identitet formes og opprettholdes gjennom samhandling med andre.
- Individer har behov for bekreftelse fra andre som forsterker selvoppfatninger, når det gjelder utvikling av ønsket identitet.
- Det som kalles forvaltning av identitet er en streben etter samsvar mellom det en opplever seg selv som, det en ønsker å være og slik omgivelsene ser på en.
- Implisitt i dette ligger også at identitet sjelden er statisk. En persons identitet utvikler seg og endrer seg. Vi finner nok sterke identitetsbekreftelser over tid i enkelte grupper med sterk kontroll over enkeltindividet, men det som karakteriserer mange er at de er søkende.

Oppsummert kan det derfor sies at folk har en identitet, folk får en identitet og folk gir en identitet. Gjennom dialog med omverdenen skjer det både en selvtilskrivning og tilskrivning av identitet. Det er også en rekke ulike dimensjoner ved identitet. Identitet er, eller kan være knyttet til forhold som fysisk utseende, alder, kjønn, personlige navn, ferdigheter, kunnskaper, sosial rang, yrke, klasse, gruppe-medlemskap, livshistorie, steder og en rekke andre ting. Det meste i tid og rom som ert individ forholder seg til virker inn på identitetsdannelsen. Alle disse forholdene er mer eller mindre med på å bygge opp identiteter i lokalsamfunn.

Alle dimensjonene trenger imidlertid ikke være like viktige til alle tider eller i alle sammenhenger. I samhandling mennesker i mellom er det ofte snakk om at knipper av slike identitetssammenhenger inngår, og når samhandlingen et individ inngår i endres, så endres knippet. Slik kan viktige

identitetsmessige elementer like gjerne være knyttet til virksomhet som har sin basis i de større samfunn langt fra det lokalsamfunnet personen bor (Bjerkli, 1994).

Et annet forhold som knytter seg til identitetsdannelse er at den sannsynligvis i stor grad har karakter av det vi kaller for implisitt læring (Bateson, 1973). Med det menes at identitet innarbeides gjennom ubevisst observasjon og ikke gjennom bevisst instruksjon. Det ubevisste element er noe reklamebransjen i stor grad tar utgangspunkt i for på få folk til å identifisere seg med og kjøpe et produkt. Bevisst manipulering med det ubevisste er noe alle nærmest automatisk reagerer negativt på. Men de fleste av oss vil også ha oss frabedt at andre bevisst begynner å instruere den enkelte av oss om hvordan vi bør være. For at selvstendige individer skal utvikles er det antakelig viktig med egenkontroll av hvilke elementer som skal være viktige i identitetsdannelsen.

4.3.1 Identitet og sted

En side ved folks identitet er deres stedstilknytning. I den forbindelse utgjør gjerne bygda den romlige dimensjon. Som et hypotetisk utgangspunkt kan en anta at folks tilknytning til et sted, en slags binding av stedet til ens identitet, eller å gjøre denne bindingen sterkere, vil medføre at folk i sterkere grad vil satse på å bli boende på hjemplassen, der en har vokst opp eller dit en har flyttet, og ikke vil flytte vekk eller flytte videre. En kan videre tenke seg at slik stedstilknytning også gir bedre grunnlag for bygdeutvikling. Ved å være bundet til stedet, vil nedlagte ressurser fra enkeltpersoner også komme disse til nytte i fremtiden. Samtidig er en rekke interne og eksterne rammebetingelser med på å bygge opp om utviklingsmulighetene. Rammebetingelser som virker i motsatt retning vil følgelig svekke bygdeidentiteten eller gi den et annet innhold.

Dette er antakelig beveggrunnen for mye av den senere tids identitetsfokus i tiltaks- og stedsutviklingsarbeid. Intensjonen er nok bra, selv om den strider mot enkelte sentrale linjer i rikspolitikken.

Flere regjeringer har ved enkelte anledninger uttrykt et behov for en mer mobil befolkning. Identitetsfokuset kan også støtte opp om en slik utvikling. Stedstilknytning kan gjøres enklere for alle, slik at en føler seg hjemme hvor som helst, eller at en ikke trenger bo på stedet for å føle tilknytning til det. Det er klare tendenser vi ser i vårt moderne samfunn og som for så vidt støtter opp om den samfunnsstrukturen vi har i dag, eller er i ferd med å utvikle. I et slikt perspektiv er det ikke sikkert at stedstilknytning fremmer desentralisering. Den kan like gjerne støtte opp om ytterligere sentralisering (Bjerkli, 1994).

Når stedstilknytning skal behandles er det viktig å se på hva slags nivå en ønsker å fremheve og styrke identitet til, gården, bygda, tettstedet, kommunen, regionen, fylket eller nasjonen. I dag fremheves det for eksempel fra enkelte hold at vi må knytte oss sterkere til en europeisk identitet. Alle slike nivåer representerer noe romlig.

Identitetsforvaltning er i stor grad kontekstuellet betinget. Det vil også si at situasjonen en person befinner seg i, også er med på å bestemme hva som er meningsfylt å fremstille seg som. I forhold til den stedlige dimensjonen innebærer dette blant annet at en identifiserer seg med ulike nivåer ut fra hva som gir mening i de relasjonene man inngår i (Geertz, 1983). Når en møter personer som kjenner til bosetting og folk, for eksempel innad i en kommune, kan det fremstå som meningsfylt å hevde tilhørighet i en liten bygd. Dermed kan de en møter, plassere deg innenfor en bredere kontekstuell ramme, ut fra den viten disse har om stedets folk, slektskapsforhold, geografi, næringsaktivitet etc. En slik kontekstuell ramme gir liten mening dersom samme person skal forklare sin stedstilhørighet i en stor by, ovenfor personer som ikke vet noe om stedet. Da må referansepunktet kanskje være kommune, fylke eller landsdel.

Ved identitetsdannelse er det også viktig å produsere symboler (Cohen, 1985). En positiv aura om et sted er avhengig av de ord en bruker for å symbolisere at stedet fremstår med en positiv valør. Men ordene eller symbolene i seg selv er tomme. Det er situasjonen som gir dem mening. Tidligere kunne sjarkfiske eller "pekallfiske" som det ofte ble framstilt som, symbolisere stagnasjon og tilbakestående, et sted som var falt av lasset i utviklingen. Andre oppfatninger om det fikk liten oppmerksomhet. I dag ser vi at dette er noe endret, sjarkfiske kan symbolisere selvråderett over fiskeressurser i den fjorden en driver fisket i. Det kan symbolisere vilje til bosetning ut fra en fornuftig utnyttelse av lokale ressurser.

Men det er ikke nok at den man inngår i samhandling med har kunnskaper om stedsnivået. For personen selv må det også fremstå som meningsfylt å identifisere seg med det aktuelle nivået. Da blir det spørsmål om hva som gir mening ved å identifisere seg med bygda, med kommunen, med fylket osv. Når vi har med enheter som kommune, fylke og stat å gjøre, er dette i første rekke forvaltningsmessige enheter, og som sådan gir de mening, i alle fall til politikere og byråkrater, som ser sin enhet i forhold til andre, lignende enheter og konkurrerer eller samarbeider med disse om plikter og rettigheter. For mennesker innenfor en slik enhet, trenger denne imidlertid ikke å inngå i en meningsfull sammenheng rent identitetsmessig. Dette er kanskje mest synlig ved opprettelse av nye slike enheter, for eksempel ved kommunesammenslåinger og kommunegrensereguleringer.

Stridigheter mellom bygder innad i en kommune som alltid har eksistert som en kommune, viser også at det kan være vanskelig å få kommunen til å fungere identitetsmessig som en enhet.

I tidligere tiders bygder var for eksempel arbeidsfellesskap og utnyttelse av naturressurser noe konkret som de fleste kunne forholde seg til. Det var viktig for å overleve og følgelig viktig i identitetsdannelsen. Dersom vi ser på den norske staten som et sted, er identiteten mye mer knyttet til en nasjonal ideologiproduksjon og følelsesmessig tilknytning til flagg og nasjonalsang, abstraksjoner som i seg selv ikke er noe annet enn et tøyestykke og noen sammenstilte ord. I forholdet til stat fungerer dette . Større problemer kan det være på enkelte mellomnivåer. Institusjonaliserte størrelser som administrative enheter som kommuner og fylker kan være greie nok fordi de har klare politiske funksjoner.

Ved kommunesammenslåinger og kommunegrensereguleringer ser vi imidlertid at det kan oppstå problemer med å skape en felles identitetsmessig tilknytning for alle innbyggerne. Det samme skjer med forsøk på regiondannelse. Det må skapes både meningsfylt samarbeid og en meningsfull ideologiproduksjon knyttet til nivået. Dersom samarbeidet bare berører et fåtalls mennesker, kan folk flest føle seg fremmedgjort i forhold til en slik enhet.

Derfor kan det antakelig sies at jo større enheter en skal identifisere seg med, desto større er sannsynligheten for at mye av identitetsdannelsen må skje på det abstrakte plan, med fare for at folk føler seg fremmedgjort, eller sagt med andre ord, finner liten mening med identifikasjonsnivået. At tiltakene når få skaper selvsagt samme problem på mindre steder. Å knytte identitetsargument til tiltak som de fleste innbyggerne ikke har noe forhold til, kan virke lite meningsfylt og kanskje mot sin hensikt. Har de som ikke omfattes av tiltaket en dårligere eller en mindreverdige identitet? Vi må spørre slik fordi identitetsbegrepet er knyttet til individets oppfatning av seg selv. Vi kjenner for eksempel til fra norsk politikk, at i å gjøre gode nordmenn (altså et identitetsmessig spørsmål) av den samiske befolkningen, så ble samiske livsformer gjort mindreverdige (Eidheim, 1971, Bjørklund, 1985). I dag gjelder det kanskje ikke så mye samer. Men det kan lett bli å gjelde andre grupper. Hva med de folkene i den bygda en ikke får med på tiltakene en forsøker å få i gang, tiltakene som skulle styrket deres identitet. Kan vi risikere at deres identitet blir stigmatisert, at de i etterkant vil føle å ha en mindreverdige identitet.

Det er i en slik sammenheng vi må se tilknytning til lokal ressursbearbeidelse. Mulighet til bearbeidelse av sin egen jordbrukseiendom og høste av de lokale naturressurser (fiskeressurser) gir en konkret forbindelse til stedet. Det har også potensiale til å omfatte et relativt stort antall personer

i bygdene. Jordbrukseieendommer i drift, symboliserer også levende bygder, i motsetning til fraflyttede hus og jorder som ligger brakke.

4.3.2 Ulike former for stedstilknytning

Stedstilknytning skjer på forskjellige måter. Forenklet kan man sette opp følgende rammeverk, med faktorer som mer eller mindre er koplet med hverandre og som medvirker til å skape stedstilhørighet. Andre faktorer vil også være med på å skape stedstilhørighet, men jeg griper fatt i disse elementene for å vise at tilhørighet til sted ikke er uproblematisk og at ulike tiltak for å styrke stedsidentitet kan gi forskjellige resultater, også resultater som er kanskje er stikk i strid med hensikten.

<i>Familie, slekt</i>		
<i>Uformelt nettverk</i>	<i>Stedstilhørighet</i>	<i>Historie fortellinger</i>
<i>Formell organisering</i>	<i>Stedstilhørighet</i>	<i>Kunnskap</i>
<i>Arbeid</i>	<i>Stedstilhørighet</i>	<i>Natur</i>
<i>Næring</i>	<i>Stedstilhørighet</i>	<i>Kulturlandskap</i>
<i>Omverdenen</i>		

Figur 1: Faktorer virksomme ved dannelse av stedstilhørighet

Familie eller slekt binder en ofte til bygda en bor, å ta vare på og videreføre slektsgården kan virke som et sterkt motiv for å bli på hjemlassen. En trenger imidlertid ikke å være knyttet på dette viset til stedet en bor på. Slike bånd kan gi sterkere tilknytning til andre steder, hvor ”røttene” er dypere. Utsagn som ”Jeg bor her og driver denne gården, men egentlig er jeg fra nabobygda”, er eksempel på dette.

Mange sosiale nettverk strekker seg langt utenfor bygdene. Fritidsaktiviteter er blitt mer og mer vanlig for oss mennesker. I Norge organiseres fritiden i stor grad gjennom foreninger og denne aktiviteten er nokså omfattende. Selv i små kommuner kan vi finne et par hundre slike (Bjerkli, 1991). Det er imidlertid registrert at foreningene har endret karakter. Tidligere var foreningene i større grad det vi kan kalle for generelle og opptatt av kollektive behov. Aktivitetene i bygdeungdomslag var ofte rettet mot generell velferd for bygda. Det trengtes ingen spesiell kompetanse eller interesse for å delta. Alle kunne være med. Slike foreninger eksisterer fortsatt, men i dag har vi i langt større grad foreninger for spesielt interesserte som samles om en aktivitet eller en sak. De er også åpne for alle, men som regel har de som deltar spesiell interesse for saken, og de som ikke har den interessen er ikke med. Når saken i stedet for bygda blir ramme, endres også stedets betydning. Spesielle foreninger innad i en kommune eller en region samler gjerne

medlemmer fra forskjellige steder, og kan medvirke til sosial integrering rundt større enheter. Kommunen blir kanskje sett som viktigere enn den enkelte bygd. Man knytter seg gjerne til nasjonale nettverk og utvikler samme kompetanse som de som sitter på et helt annet sted av landet. Slik foreningsdeltakelse kan gjøre det lettere å flytte for den enkelte og gir neppe alene preferanser for å bli boende. Vi kan like gjerne si at identitet som utvikles gjennom slik kompetanseheving (det gjelder utdanning også) fører til fraflytting.

Folk kan også være knyttet til et sted gjennom den kunnskapen de har om stedet. Det kan være kunnskap om stedets historie etc. Jo bedre en behersker dette, desto bedre tilpasset kan en tenke seg at man blir. Men en kan heller ikke si at jo mer kunnskap som tilflyter enkeltmennesket, desto større blir stedstilknytningen, hvis vi bruker bofasthet som mål. Noen typer fortidig kunnskap kan være forbundet med stigmatisering eller forhold som personer ikke vil identifisere seg med. I Nord Norge har mange personer i bygdesamfunn et problematisk forhold til en samisk fortid. Å bringe slik kunnskap for raskt fram i dagen kan føre til splittelser på stedet og for enkelte føre til et heller anstrengt forhold til stedet som identifikasjonsobjekt.

Et annet poeng er at den stadige utvidete kunnskapsflyten gjennom forskning, bokutgivelser, databaser med gamle arkiver etc sammen med enklere kommunikasjoner like gjerne fører til at det blir uinteressant hvor du bor for å føle stedstilknytning. Det kan i noen tilfeller være en direkte ulempe å bo på det lille stedet en kom fra. Sentrale arkiver og kunnskapsdatabaser i byer kan gi større utbytte når en bor der en har daglig tilgang, enn på bygda.

Det moderne bymennesket blir også identitetsmessig knyttet til andre steder enn der han/hun bor, en tilknytning som i tidligere tider hovedsakelig bare folk på stedet hadde. Det skjer blant annet gjennom friluftslivet. Vi ser også at ulike oppfatninger av hva stedet i den sammenhengen betyr kan føre til konflikter, for eksempel mellom naturvernere og bygdefolk som vil utnytte ressursene i naturen ut fra sine forutsetninger. Dette viser også at identitet og stedstilknytning ikke er en endimensjonal sak og er mer komplisert enn som så. Enkelte tiltak kan virke identitetsmessig traumatisk for enkelte, mens det styrkes andres selvforståelse.

Media av ulike slag bombarderer oss daglig med inntrykk som også skaper betingelser for vår identitetsdannelse. Vi lever i en globalisert verden hvor informasjonsutveksling og inntrykk ser ut til å nå fram til de mest perifere strøk. I den sammenheng kan det være viktig nok å skape meningsfulle fora for å bearbeide disse inntrykkene. Her kan lokale kulturelle uttrykk, for eksempel revyer, eller andre arrangementer av forskjellig slag ha en funksjon (Bjerkli, 1991).

Hva kanskje viktigere er: Myndighetene er også en del av omverdenen. Sentrale myndigheter skaper viktige rammebetingelser gjennom lover, forskrifter og tiltaksprogrammer, for hvordan stedet kan utvikles og dermed hvordan folk opplever tilhørighet. I den statlig initierte og styrte moderniseringsprosessen kan imidlertid enkelte steder bli mindre viktig, i alle fall de mindre stedene. Man søker i like stor grad å fremme en felles nasjonal identitet, som kan medvirke til mobilitet og fleksibilitet, slik at folk kan flytte på seg etter som næringslivet er nødt til å omstille seg. Satsing på kulturelle tiltak kan fremme en slik mobilitet. Tiltak av denne typen er også ofte begrunnet med identitet i dag (Bjerkli, 1991). Det blir kanskje attraktivt for enkelte bedrifter å etablere seg der kulturelle tiltak også iverksettes. Det skapes dynamikk. Det er imidlertid innebygget et sterkt konkurranseelement i enkelte typer "kulturelle" etableringer. Det krever ildsjeler og mange mindre steder kan oppleve å tape i denne kampen.

Arbeid og næring er en svært viktig komponent i identitetsdannelse. Det å kunne tjene til eget livsopphold gir både selvrespekt og respekt fra andre og dermed integritet i eget liv. Alt arbeid er imidlertid identitetsskapende. Industriarbeid må prinsipielt sett sies å være like bra identitetsmessig som å bygge gamle nordlandsbåter. En kan ikke gradere folks ulike tilknytning til forskjellige typer arbeid som mer eller mindre identitetsskapende. Derimot kan en si at, målt etter bosettingsmessige kriterier, gir tiltak som bedrer betingelsene for et større antall personer bedre uttelling enn tiltak som når få. Derfor blir jordbruk og fiske som omfattende basisnæringer med grunnlag i fornybare ressurser viktig i mange bygder. Lokale tilpasninger med basis i primærproduksjon har potensiale til å skape langvarige bindinger til stedet.

4.3.3 Forenklet beskrivelse av bygda

Bygda kan beskrives forenklet ut fra følgende tredeling:

1. Bygda kan beskrives som et **system av sosiale relasjoner**, både uformelle og formelle, innen hushold, vennenettverk, bedrifter, nasjonale organisasjoner, frivillige organisasjoner etc. Disse vil være koplet til hverandre på bestemte måter og bidrar sammen til en helhetlig organisering av folks hverdag og til å definere mennesket som sosial person (Goffmann, 1959). En organisasjonsøkologi som kan variere fra bygd til bygd.
2. Vi kan også si at bygda kan beskrives som **meningsfellesskaper** eller **symbolske systemer** organisert rundt spesielle oppgaver (Geertz, 1975, Cohen, 1985). Det vil si at bygda kan

danne et kunnskapssystem, et system av sosiale og kulturelle ferdigheter som overføres mellom generasjoner og mellom folk i ulike sammenhenger. Hva som overføres og hvordan denne overføringen finner sted vil i seg selv være viktig å forstå. Det eksisterer ofte ulike kunnskapssystemer (etniske, klassemessige, kjønnsmessige, bygdemessige) parallelt og som står i et innbyrdes forhold til hverandre gjennom måten menneskenes hverdag er organisert på folks fortrolighet med de enkelte systemer kan være variabel.

3. Bygda representerer også et *ressursutnyttingsystem*, der ressursene kan komme fra flere hold og bli nyttiggjort på forskjellig vis i utvikling av bygda. Hvordan utnyttelsen av ressursene skjer vil også innvirke på enkelte organisatoriske elementer og ikke minst være en viktig faktor for meningsaspektet. Hva som gir livsutkomme vil sterkt påvirke symbolske parametere med bygdelivet. Til bygda som ressursutnyttelsessystem er det følgelig knyttet en del interne eller lokale aspekter av sosial, kulturell og økologisk art. Men også mer eksterne aspekter som markedssituasjon og politikk gir viktige føringer.

De ulike systemene endrer seg over tid. Noe som kanskje er særlig synlig når bygda sees som et system av sosiale relasjoner og som meningsfelleskaper. Den generelle moderniseringsprosessen og velferdsutviklingen har blant annet ført til at bygdene er blitt sterkere integrert i nasjonale fellesskap. Nasjonale føringer på hva bygdefellesskapet bør være, har følgelig fått stadig sterkere betydning. Med oppsplitting av tid i lønnsarbeid og fritid, kan en kanskje også hevde at bygda som sosialt og symbolsk system i stadig større grad integreres rundt fritidsfellesskap i stedet for arbeidsfellesskap (Hompland, 1991)

Systemene er mer eller mindre integrert i hverandre og er medvirkende til å konstituere en bygdeidentitet eller bygdeidentiteter. Dette representerer ulike perspektiver for forståelse av sosialt liv. Nå fungerer ikke dette innenfor et lukket bygdesystem. I stor grad blir de forskjellige delsystemene påvirket av regionale, nasjonale og internasjonale trender og beslutninger. Slik ekstern påvirkning kan medvirke både til styrking og svekking av bygdeidentitet eller stedstilhørighet.

Et fokus i denne oppgaven er sammenhengen mellom bygdeidentitet og hvordan folk som etter lengre tid utenfor er flyttet tilbake har overled i bygdene. Studier, særlig av urbefolkninger, viser en tett binding mellom folk, landområder, ressursutnyttelse og identitetsmessige forhold (Brody, 1981,

Berger, 1985). Et forhold som antagelig gjelder for alle i større eller mindre grad når avhengigheten av og kunnskapen om primærressurser er viktige for å gi livsutkomme.

4.4 Nord Norsk husholdsforskning:

Er en type forskning som har sin bakgrunn i studien Ottar Brox gjorde på 1960-tallet, hvor han påpekte betydningen av fiskerbonden som en slags pilar i Nord Norges økonomiske og sosiale liv fram til 1960-tallet (Brox, 1966). Ottar Brox påviste senere hvordan distriktene og husholdsorganiseringen i landsdelen ble lagt om gjennom regional integrasjon med yrkesspesialisering og utstrakt arbeidspendling mellom utkanter og sentra (Brox, 1984).

Fokuset på næringsaktørers organisering i høsting av naturressurser førte til at det ble utprøvd flerfaglig forskning på empiri fra naturressursbaserte næringer med hovedvekt på Nord Norge. De faglige innfallsvinkler til næringsorganisering og husholdstilpasninger ble fra omkring 1990 kombinert med et fokus på ressurs høsting og ressursforvaltning (Nilsen & Eythorsson, 2007). Dette krevde en utvidet tverrfaglig tilnærming som inkluderte fag som marin økologi og ressursøkonomi. Om en så utvider perspektivet fra politisk økonomi til politisk økologi kan det at Nord Norge ble bebygd med spredt bosetning og et stort innslag av husholdsbaserte yrkeskombinasjoner forklares ut fra både naturgitte og samfunnsmessige forhold (Nilsen & Eythorsson, 2007).

De naturgitte forholdene er allikevel ikke nok til å forklare den spredte bosetningen og de husholdsbaserte yrkeskombinasjoner i Nord Norge. For det kommer også inn andre viktige variable som regional kultur, teknologiens anvendelse, nasjonale maktforhold, demografisk utvikling og institusjonelle forhold.

Derfor er nordnorsk husholdsforskning et eksempel på flerfaglig og tverrfaglig forskning som har vist hvordan de naturgitte og institusjonelle forholdene har vært en forutsetning for at Nord Norge kunne moderniseres, uten at den spredte bosetningen og de husholdsbaserte kombinasjoner ble avvirket.

I dag er den nordnorske husholdsforskningen blitt en tradisjon hvor fag som sosialantropologi, sosiologi og institusjonell eller politisk økonomi anvendes som utgangspunkt for studier av familieorganiserte yrkeskombinasjoner. Ved analyse av planer og andre sektorpolitiske tiltak i ulike næringer som er relevante for husholdenes utvikling har statsvitenskap og politisk sosiologi vært trukket inn. Hvor det tverrfaglige uttrykkes som syntese av ulike faglige bidrag.

Kapittel 5: METODE

En metode kan ses på som den håndverksmessige siden av vitenskapelig virksomhet, eller som *”the tools of trade”* (Hellevik, 1997). Generelt kan man derfor si at en metode er:

”En fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme fram til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet hører med til arsenalet av metoder”. (Aubert, W., 1972).

Mer konkret kan man med metode referere til fremgangsmåter som på en *systematisk* måte nyttes for å *samle inn, bearbeide, analysere* og *nyttegjøre* seg informasjon. Hvilket verktøy, eller metode man velger vil som hovedregel bestemmes av problemstillingen det søkes svar på. Det er vanlig å tale om to hovedformer for metodiske tilnærminger, *kvantitative* og *kvalitative* forskningsstrategier (Hellevik, 1983, Engelstad, 1985).

I hovedsak synes det som om kvantitative strategier først og fremst nyttes i analyser som omfatter store datasett og tallmateriale, for eksempel ved kartlegging av demografiske data. Ved hjelp av store datamengder kan man skape grunnlag for statistiske korrelasjoner. Kvantitative metoder synes å være fruktbare dersom man ønsker å gi et oversiktsbilde av et område. Dette fordi det gjerne inkluderer mange undersøkelsesenheter. En slik oversikt vil imidlertid være statisk, da metoden kun gir et øyeblikksbilde over temaet som studeres. Kvantitative metoder gir lite rom for eventuelle aktørers subjektive oppfatninger og motiver. Slike metoder kan imidlertid utgjøre fruktbare bidrag når det gjelder å underbygge påstander av mer kvalitativ karakter.

De kvalitative metoder kjennetegnes av mer intensive strategier som fordrer langt større nærhet til forskningsobjektet, og involvering fra forskerens side. Et eksempel på slike metoder er observasjon og intervjuer. En større grad av fleksibilitet innebærer også muligheter for å korrigere undersøkelsen underveis. Slike metoder er særlig aktuelle der man har å gjøre med en, eller få undersøkelsesenheter. Forskerens nærhet til sitt forskningsobjekt gir ofte en mer helhetlig og komplett forståelse av undersøkelsesenheten.

Kvalitative metoder egner seg således til å fange opp dybde dimensjonen i tillegg til, eller i stedet for, bredde dimensjonen som kvantitative metoder innebærer. Svakheten med slike metoder er ofte generaliseringsproblemer og spørsmål om presisjon og nøyaktighet. Kvalitative forskningsstrategier er ofte både tids- og ressurskrevende. Derfor må man ofte redusere antall undersøkelsesenheter.

Siden det her dreier seg om data som vanskelig lar seg kvantifisere kan det også her reises spørsmål om presisjon og nøyaktighet.

Innenfor den samfunnsvitenskapelige fagtradisjon blir metode forstått som et redskap eller en fremgangsmåte brukt i produksjon av data, som igjen skal bidra til å belyse problemstillingen (Blaikie, 1997). Når vi sier produksjon av data, så innebærer dette at data skapes av forskeren gjennom en fortolkende prosess, ved at forskeren går inn og deltar i de prosessene som skal studeres, og i tillegg stiller seg utenfor for å velge ut, kategorisere og analysere de erfaringene som gjøres (Paulgard, 1997). Data står med andre ord ikke i et entydig forhold til det en refererer til, som ei avspeiling av virkeligheten. Data skapes og bearbeides, og gjennom denne bearbeidingen framhever forskeren noen trekk ved det observerte samfunnet og overser andre. Slik sett kan man i tråd med Cato Wadels perspektiv si at samfunnsvitenskapene konstruerer virkeligheten (Fossaskåret, 1997).

For å få en nærmere innsikt i hvorfor folk har valgt å flytte tilbake til bygdene har jeg i hovedsak valgt å gjøre et feltarbeid med vekt på kvalitative intervju. Grunnen til at jeg valgte akkurat denne metoden kan i hovedsak summeres opp i tre forhold. Metodens anvendelighet i forhold til problemstillingen, metodens formål og metodens iboende fleksibilitet.

Etter at jeg hadde gjort mine første undersøkelser om hvor mange av bygdens hushold som bestod av folk som hadde vært bosatt utenfor bygdene, for så å vende tilbake og bosette seg fast der forstod jeg at jeg ikke ville ha et stort nok datamateriale som passet til en kvantitativ undersøkelse, der målet blant annet er å undersøke *"(..) fenomenets utbredelse, mengde og omfang"* (Fossaskåret, 1997). Jeg hadde derimot behov for et materiale som sier noe om *"(..) meningsdimensjoner ved sosiale fenomener, deres karakter og beskaffenhet"* (ibid). Et datamateriale av kvalitativ art ville derfor være mer hensiktsmessig i forhold til de spørsmålene jeg stiller. Ved å ta i bruk det kvalitative intervjuet som metode, mener jeg at det vil gjøre det mulig for meg å identifisere hvilke forhold som ligger bak for at husholdene har valgt å flytte tilbake til bygdene, og på den måten få en dypere forståelse av fenomenet.

Den andre grunnen til at jeg valgte kvalitative intervju som metode, ligger i metodens formål, som er *"(..) at fremskaffe et empirisk materiale, der består av den interviewedes egne beskrivelser/fremstillinger av seg selv og den livsverden, som han må forholde seg til"* (Fog, 1994:14). For å få belyst de spørsmålene jeg stiller i oppgaven mener jeg det er viktig å snakke med de aktørene som er berørt av å bo i bygdene, og i denne sammenhengen er det for meg et poeng at disse aktørene får fortelle om sine virkelighetsforståelser med sine egne ord. Dette innebærer at jeg

som forsker, ikke er: ”opptatt av å få intervjukandidaten til å plassere sin virkelighet i våre kategorier” (Loterington, 1990). Det var derfor uaktuelt for meg å ta i bruk standardiserte spørreskjema, hvor både spørsmål og svaralternativ på forhånd var definert av meg. Det intervjuopplegget jeg tok i bruk, er i liten grad preget av strukturering, noe som innebærer at jeg ikke har stilt nøyaktig de samme spørsmålene i samme rekkefølge til informantene. Det jeg konsentrerte meg om, var å diskutere sentrale temaer i tilknytning til det å flytte tilbake til og bli boende i bygdene med de ulike informantene. Jeg hadde derfor med meg en intervjuguide, slik at jeg kunne ha kontroll med at de ønskede temaene faktisk ble diskutert.

Noe av styrken i det kvalitative intervju mener jeg ligger i intervjuets form – intervjuet som samtale. En samtale er noe løsere i sin form ved at den ikke trenger å bli bundet opp og styrt av forskeren, og dette åpner opp for en rekke spontane prosesser som kan få fram fortellinger som muligens ikke ville ha kommet fram i et intervju med et stramt opplegg. Det kvalitative intervju åpner også opp for å ta i bruk ny kunnskap som kommer fram underveis i forskningsprosessen. Min erfaring fra feltarbeidet er at det allerede under det første intervjuet kom fram momenter som jeg ikke hadde tenkt på. Denne nyervervede kunnskapen kunne jeg da ta med meg til de neste intervjuene og spille videre på den der. Jette Fog peker på at den fleksible formen det kvalitative intervju har, gjør at man underveis i intervjuet har mulighet til å analysere det informantene forteller (Fog, 1998). Dette ikke – skillet mellom intervju- og analysefasen gjør at forskeren under intervjuet kan ”(...)konfrontere interviewpersonen med sin forståelse – og får forståelsen af- eller bekræftet” (ibid:13). Muligheten for direkte tilbakemelding på ens egen forståelse der og da, gjør at man kan rydde unna eventuelle missforståelser, og slikt sett får en kvalitetssikring av ens eget datamateriale. Et hovedpoeng med det kvalitative forskningsintervjuet er at det empiriske materiale blir produsert gjennom samtalen, der det er et samspill hvor både forsker og informant er sender og mottaker. Det stilles med andre ord ikke krav om at forskeren skal være en passiv lytter, men åpner derimot opp for at man kan gå inn i intervjuet som en aktiv deltaker. I følge Steinar Kvale er det ”(...) den menneskelige interaksjonen i intervjuet som produserer vitenskapelig kunnskap” (Kvale, 2001:28). Samtalen fungerer med andre ord som et redskap i datainnsamlingen.

Kapittel 6: OPPLEGG FOR GJENNOMFØRING AV DATAINNSAMLING

For meg startet ikke datainnsamlingen høsten 2008 da jeg gjennomførte mitt første intervju i bygdene. Den har foregått over en mye lengre periode og kan derfor ikke avgrenses til kun den tiden som gikk med til å gjennomføre intervjuene. Årsaken til dette er at jeg som født og oppvokst i den ene av bygdene, og har gjennom dette tilegnet meg kunnskaper om bygdens og Nord Troms regionens historie og utvikling. Samtidig som jeg har intervjuet aktører som har bodd hele sitt liv i bygdene, eller er flyttet til bygdene, har jeg tilegnet meg kunnskap om bygdene med å følge med i media, lese om bygdene og regionen i fagbøker og i offentlige dokumenter, snakke med andre om tematikken og bygdene med andre som har erfaringer fra området og gjennom egne erfaringer som eier av en eiendom i den ene bygda hvor jeg tilbringer mye av min fritid. Mitt datamateriale er med andre ord satt sammen av informasjon fra mange ulike kilder. Dette mener jeg er en styrke ved datamaterialet da det gjenspeiler en problematikk som på mange vis er preget av et sammensurium av ulike meninger, synsinger og erfaringer. Utfordringen i oppgaven i så henseende er å være tydelig på hvem det er som sier/mener hva, og hvor informasjonen kommer fra.

Før jeg startet med intervjuene hadde jeg bestemt meg at jeg ville intervju folk fra bygdene som var fast bosatt der, eller tilflyttet og som var så gammel at de husket og hadde opplevd både kommunegrensereguleringen mellom Skjervøy og Nordreisa som ble iverksatt fra 01.01.1972. Og det store hamskiftet bygdene gjennomgikk fra 1960 –tallet og utover.

De jeg intervjuet er derfor godt voksne folk, der den yngste er 42 og den eldste 73 år. Når det gjelder alderen til informantene, så er det ikke uten grunn at jeg endte opp med å intervju eldre mennesker, flertallet av befolkningen i begge bygdene er eldre mennesker. Man kan likevel stille spørsmål om hvilken betydning den forholdsvis høge alderen har å si for det datamaterialet jeg sitter igjen med. Vil yngre mennesker ha en annen forståelse av det å bo i bygdene, samt ha en annen erfaring med bygdens forhold til kommunesentret og regionen for øvrig? Dette er det svært vanskelig å si noe bestemt om, men man kan kanskje tenke seg at største parten av de yngre menneskene som har en eller annen tilknytning til bygdene ikke ser det som attraktivt og flytte tilbake eller bli boende i bygdene. Jeg kan derfor ikke si noe om yngre menneskers preferanser i forhold til bygdene, rett og slett fordi jeg ikke har noe datamateriale som omhandler det.

Denne erkjennelsen fører meg over til neste spørsmål. Kan man ut fra de menneskene jeg har intervjuet, si noe om alle mennesker som bor i landets utkantsbygder? I følge Lila-Abu-Lughod skal man være forsiktig med å generalisere på bakgrunn av noen individer sine erfaringer (Abu-Lughod,

1991). Man står da i fare for å viske ut forskjeller mellom aktørene slik at man skaper ei likhet som ikke nødvendigvis er der. Det gjelder, for eksempel, for en beboer i bygdene, vil nødvendigvis ikke gjelde for en beboer i en utkantsbygd i en annen del av landet. Jeg gjør derfor ikke krav på noen absolutt representativitet i denne undersøkelsen, men mener likevel at vi, ut fra disse spesifikke aktørenes fortellinger og forståelser kan trekke ut noen generelle erfaringer og forklaringer i forhold til det å bo i bygdene og hvorfor bygdene har utviklet som de har gjort i løpet av de siste 30 – 40 år.

Momenter som de jeg intervjuet pekte på, er mange av de samme som blir tatt opp i media av andre som bor i utkantsbygder. Mitt mål er å avdekke de sentrale forståelsene og argumentene for å bo i bygdene, og ”gyldigheten” av forståelsene/argumentene er ikke avhengig for absolutt alle landets utkantsbeboere.

Et vanlig spørsmål som stilles ved bruk av kvalitative intervjuer, og som jeg også stilte, er hvor mange informanter man trenger for å kunne gjøre en vitenskapelig undersøkelse? Steinar Kvaales svar på dette spørsmålet er ”(...) *intervju så mange personer som er nødvendig for å finne ut det du trenger å vite*” (Kvale 2001:58). Mine erfaringer på dette området er at informantene langt på vei gav de samme forklaringen på hvorfor de bodde i bygdene. Det ene intervjuet gav i hovedtrekk den samme informasjonen som det neste. Dette er et fenomen som kan forklares med begrepet saturering (Bertaux og Bertaux, 1981). Å trekke noen generaliserende konklusjoner på bakgrunn av ei fortelling, vil være risikabelt, da neste fortelling lett vil kunne motsi den første. Flere fortellinger som støtter hverandre vil derimot totalt sett bidra til ”*a strong body of evidence*” (ibid:187). Så selv om jeg gjennom mitt materiale ikke gjør krav på den hele og fulle sannhet, mener jeg likevel at samtalen med beboerne i bygdene har avdekket aspekter som står sentralt hos disse informantene og som man dermed kan forvente vil stå sentralt også hos andre beboere i bygdene.

Jeg har intervjuet 7 hushold (mann og kone), 4 i Oksfjord og 3 i Straumfjord. Når det gjelder tilknytning til bygdene så er en av ektefellene født og oppvokst i bygdene i 6 tilfeller, mens begge ektefellene er født og oppvokst i en av bygdene i et tilfelle. I de 6 tilfellene hvor en av ektefellene er tilflyttet, gjelder det konene i 5 tilfeller og i det 6. tilfellet gjelder det mannen.

Datamaterialet som denne oppgaven bygger på kommer som sagt ikke bare fra intervjuene jeg startet med høsten 2008. Oppgaven er også basert på et kildemateriale bestående av offentlige dokumenter, avisartikler, debattinnlegg og faglitteratur.

Å la offentlige dokumenter, avisartikler, ytringer og faglitteratur inngå som en del av datamaterialet, slik jeg har valgt å gjøre det er ikke problemfritt. En kilde må ses i lys av det budskapet den ønsker å formidle. Forteller den noe om hvordan ting er (kognitive utsagn) eller sier den noe om hvordan ting bør være (normative utsagn)? (Holme og Solvang, 1991). I de offentlige dokumentene jeg har brukt er det ei blanding av mellom både kognitive og normative utsagn. I forhold til bosetting ser vi at dette gir seg utslag i en beskrivelse av dagens bosettingsmønster, samtidig som ønsker for fremtidas bosetting skisseres. Videre er det et poeng å vite hva hensikten med dokumentet er. Når det gjelder for eksempel stortingsmeldinger, er de rapporter til Stortinget om et arbeid som er gjort på et spesielt felt, eller ei drøfting av og forslag til framtidig politikk, og ikke forslag til lovvedtak. I tillegg til å vite hensikten med en kilde, er det også viktig å få med seg hvem avsender er, da dette har betydning i forhold til å tolke utsagnene. Når det gjelder avisartikler, er det ikke uvanlig at bare ei side av saken kommer fram. Tar man ikke hensyn til dette, risikerer man å få et datamateriale som er systematisk skjevt. Et annet moment ved å bruke avisartikler som datamateriale, er at det ofte vil være snakk om andrehandsberetninger, der skribenten selv ikke har opplevd det som der rapporteres om. Muligheten for mistolkninger og faktiske feil er dermed høyst sannsynlig. De offentlige dokumentene, så vel som avisartikler og forskningsrapporter, har gått gjennom en rekke vurderings- og tolkningsprosesser. Det vil derfor alt i alt være viktig å være bevisst på at uansett hvilket datamateriale man baserer en undersøkelse, så vil dette materialet bestå av en rekke fortolkninger – både ens egne og andres (Lotherington, 2002). Når jeg likevel har valgt å ta i bruk et slikt materiale, har jeg gjort det med utgangspunkt i et diskursanalytisk perspektiv, der et bærende element er forståelsen om at måten vi uttrykker oss om et fenomen, også vil bidra til å skape og forme dette fenomenet. Et mål i så henseende er å synliggjøre og forsøke å forstå de ulike aktørers uttrykk om å bo i bygdene. Jeg anser derfor disse kildene som et viktig og nyttig supplement til mine egne intervju.

En forsker vil være ”(...) *en aktiv bidragsyter i kunnskapsproduksjonen (...)*” (Lotherington, 2002 :43) gjennom hele forskningsprosessen, fra valget av tema blir tatt til den endelige utskrivningen av forskningsresultatene. Når forskeren går inn i denne prosessen, vil han mest sannsynlig ha med seg en bagasje i form av holdninger, meninger og verdier. Denne bagasjen er det vanskelig å unngå, da forskeren ikke lever i et vakuum atskilt fra resten av samfunnet. Dette er forhold som gjør idealet om objektivitet i forskningen til ei utfordring. Ottar Brox argumenterer for at man bør dele forskningsprosessen opp i ulike faser, der forskerens verdier kan få fritt spillerom i fasen hvor problemstillingen utformes og i fasen hvor man kommer med forklaringer, konklusjoner og tilbakeføringer (Brox, 1989). I fasen hvor man utarbeider hypoteser, samler inn data og bearbeider data, bør man derimot legge vekk sine verdier og holdninger. En slik inndeling hvor man slår sine

verdier av og på, mener jeg er problematisk. Først og fremst fordi jeg ikke tror det lar seg gjøre reint praktisk, men også fordi et sentralt poeng ved bruk av det kvalitative forskningsintervjuet, er at utviklinga av kunnskap skjer som et samspill mellom forsker og informant. I et slikt samspill vil man nødvendigvis bruke av seg selv og sine verdier og forforståelser, og slikt sett blir ens egen subjektivitet et redskap i jakten på kunnskap.

For meg har det vært en fordel å ha med meg bagasje inn i feltet, bagasje bestående av en oppvekst og senere som eier av en eiendom i en av bygdene, kombinert med et verdistandpunkt om at det er viktig å opprettholde bosetningen i bygdene og forhindre forfall på både bygninger og kulturlandskap. Dette har gjort det mulig for meg å se nyanser i en problematikk som ofte preges av sterke motsetninger. Min doble forankring i problematikken har gjort det mulig for meg å utfordre aktørens forståelser, og min subjektivitet har blitt utfordret av aktører som er ulikt posisjonert enn meg selv. I bunn og grunn har min bagasje hjulpet til med å gripe informantenes argumentasjon og forståelser. Jeg avviser ikke idealet om en objektiv forskning i form av at man prøver å ha et balansert og nyansert forhold til det man studerer, men jeg mener likevel at subjektivitet ikke er et hinder for kvalifiserte og troverdige fortolkninger og forklaringer. Bagasjen jeg har med meg, er derimot et viktig verktøy for å få innsikt i bygdene.

Kapittel 7: ANALYSER

I denne delen av oppgaven vil jeg først redegjøre for hvordan utviklingen i bygdene har vært i forhold til de skiftende sentrale rammebetingelsene, og eksemplifisere via mine informanter hvordan bygdene har blitt direkte berørt av slike endringer. Så redegjør jeg for hvilke endringer næringsstrukturene i bygdene har vært gjennom fra 1960 til 2001. Deretter vil jeg som avslutning via mitt kildemateriale forsøke å avdekke de forhold som ser ut til å være viktig for vedlikeholdet av bosetningen i bygdene.

7.1 Om kildematerialet:

Mitt kildemateriale består av kvalitative intervjuer med 7 hushold, 4 fra Oksfjord og 3 fra Straumfjord. Et fellestrekk med husholdene, unntatt ett som alltid har bodd i bygdene, er at de har flyttet tilbake til bygdene etter og ha vært etablert andre steder. Et annet fellestrekk med husholdene, unntatt ett hvor begge ektefellene er født og oppvokst i samme bygd, er at en av ektefellene er født og oppvokst i en av bygdene. I 5 av tilfellene gjelder dette mannen. Når husholdene (i de fleste tilfeller mannen) i intervjuene kommer inn på hvorfor de har flyttet tilbake og blitt boende i bygdene kommer samtlige av dem inn på det ”å være fra bygda”, eller forholdet med ”å flytte hjem” hadde stor betydning for avgjørelsen. Noe tidligere arbeider fra Nord Troms viser at fjordfolket derfra har en sterk tendens til å gjøre (Nilsen, 1998, Aure, M 2001).

Forenklet kan husholdene jeg har intervjuet fremstilles slik:

Figur nr. 2 og 3: Intervjuede hushold i Oksfjord og Straumfjord: Husholdsmedlemmer, inntekter, yrker og flytting

Oksfjord	Medlemmer	Aktivitet	Tidl. Akt/ rolle/tilknytn
Hushold 1	Mann og kone 3 utflyttede barn	Han: Lærer Hun: Offentl. ansatt	Hun fra bygda Han tilflyttet
Hushold 2	Mann og kone 3 utflyttede barn	Pensjonister	Han: Sjarkfisker. Hun: Offentl. Ansatt Han: Fra bygda Hun: Tilflyttet
Hushold 3	Mann og kone 5 barn, 2 utflyttede og 3 hjemmeboende	Han: Fisker med egen båt. Hun: Offentl. ansatt	Han: Fra bygda Hun: Tilflyttet
Hushold 4	Mann og kone 3 utflyttede barn	Pensjonister	Begge: Offentl. Ansatt Han: Fra bygda Hun: Tilflyttet

Straumfjord	Medlemmer	Aktivitet	Tidl. Akt/ rolle/tilknytn
Hushold 1	Mann og kone 3 barn, 2 utflyttede og 1 hjemmeboende	Hun: Lærer Han: Offentl. Ansatt	Begge fra bygda
Hushold 2	Mann og kone 2 utflyttede barn	Han: Gårdbruker Hun: Offentl. Ansatt	Han: Fra bygda Hun: tilflyttet
Hushold 3	Mann og kone 2 utflyttede barn	Begge: Selvstendig næringsdrivende	Han: Fra bygda Hun: Tilflyttet

Hva angår utfyllende opplysninger om husholdene så henvises det til vedlagte matrise som inneholder en mer inngående beskrivelse av husholdene.

Som det fremgår av figuren består de intervjuede husholdene mest av eldre mennesker, og flere er pensjonister. Jeg har bevisst valgt hushold av denne typen for å kunne analysere hvordan bygdene har endret seg over tid. De fleste informantene husker derfor det store ”hamskiftet” hva angår næringsutøvelse og sysselsetting som startet opp i bygdene fra omkring 1960 og utover. Videre har flere av husholdene vært innom ulike beskjeftigelser både før og etter at de kom tilbake til bygdene. Noe jeg mener bidrar til at de har gitt et mer nyansert bilde av hvorfor de kom tilbake til bygdene hvorfor de fortsatt er bosatt der.

Rester av den gamle fiskerbondekulturen i Straumfjord. Foto: Evald Bjerkli

7.2 Bygdenes utvikling fra 1970 og utover i forhold til de sentrale rammebetingelsene

Inntil midten av 1960-årene ble tilnærmet alt av jordbruksareal i begge bygdene høstet, fordi største delen av befolkningen drev med jordbruk av ulikt omfang som ofte ble supplert med et lokalt fiske på fjordene eller annet arbeid.

I Oksfjord var største delen av eiendommene bare egnet for jordbruk av mindre omfang. Et jordbruk som vanligvis bestod av ei eller to kyr og noen sauer, eller bare noen sauer. Inntektene ble supplert med fjordfiske og sesongfiske borte, eller annet arbeide.

Det kan derfor sies at hoveddelen av eiendommene, og eiendomsstrukturen som sådan, var tilrettelagt for at folk kunne drive fiskerbonde – kombinasjonen. Dette har vært en kombinasjon med tradisjoner som går svært langt tilbake, og som var helt vanlig også i andre fjorder i Nord Troms (Bjørklund, 1985).

I Straumfjord var jordbruket mer sammensatt enn i Oksfjord, og noen satset allerede fra midten av 1950-tallet på jordbruk, eller melkeproduksjon, i større omfang. De hadde både geiter og kyr, samt sauer for kjøtt til eget forbruk og salg i mindre målestokk. Senere endret dette seg da brukene gikk mer over til å satse på en type dyr. I denne fjorden ble det satset mest på geit, og to bruk hadde kyr. Men samtlige bruk hadde lenge noen sauer for kjøtt til eget forbruk og salg i mindre målestokk. Dessuten var det flere bruk som drev jordbruk i mindre omfang, med samme type besetning som de mindre brukene i Oksfjord.

Driverne på de litt større brukene i Straumfjord supplerte også inntektene med deltakelse i sesongfiske, eller annet sesongmessig arbeide.

Det forholdet at en stor del av jordbruket av mindre omfang holdt stand relativt lenge i begge bygdene i forhold til i andre sammenlignbare distrikter, kan ha sammenheng med at det i 1952 ble etablert meieri i Nordreisa. Meieriet tok i mot melka fra begge bygdene, uten at det var satt noen nedre grense for levert melkemengde fra hver av leverandørene.

Et annet forhold i jordbruket inntil midten av 1960-tallet var at det ble gitt et statlig tilskudd (lokalt kalt "arealtrygden") for høsting av jordbruksareal uten at det var satt noen nedre grense for arealet som ble høstet. Reglene for dette tilskuddet ble endret fra midten av 1960-tallet da det ble satt en nedre grense på 15 dekar høstet areal for å få tilskuddet (1). Denne endringen i regelverket førte til at de fleste brukene med mindre jordbruksareal enn 15 dekar ble nedlagt.

En regelendring som etter litt tid fikk synlige resultater i bygdene. Blant annet fordi nedleggelsen av de minste brukene var starten på tilgroingsprosess i bygdene som ennå pågår. Og tilgrodde jorder ble derfor tidligere synlig i Oksfjord enn i Straumfjord.

En av informantene som flyttet tilbake til Oksfjord på midten av 1970-tallet forteller dette om tilgroingen:

”Eg kjente ikke bygda igjen fra da eg reiste bort på slutten av 1950-tallet for da fantes det ikke daugress, men da eg kom tilbake var det daugress over alt for ingen høstet eiendomman sine meir. Og i tida etter det har jo gjengroinga bare blitt værre og værre”.

Det lokale hjemmefisket med småbåt og mindre sjarker på Reisafjorden, Oksfjorden og Straumfjorden hadde større betydning i Oksfjord enn i Straumfjord. Dette fisket ble drevet av folk fra begge bygdene med ulik grad av intensitet. Den største delen ble hengt av fiskerne selv og solgt som tørrfisk. Det lokale hjemmefisket ble betraktelig redusert fra slutten av 1950- til begynnelsen av 1960-årene fordi det med utgangspunkt fra Skjervøy i samme periode ble satt i gang et større rekefiske på Reisafjorden. Dette fisket berørte Oksfjord direkte fordi fjorden inneholdt et godt rekefelt (Alm, 2009). Straumfjord ble også berørt fordi innsiget av fisk fra Reisafjorden ble mindre enn tidligere. Slike lokale forhold og den nasjonale fiskeripolitikk på 1950- og 1960-tallet som stimulerte til drift med store båter, bidro til at mulighetene til å drive et lønnsomt hjemmefiske ble redusert.

På 1950- og først på 1960-tallet var det et par større skøyter i hver av bygdene, som inntil da hadde rekruttert sitt mannskap derfra. Dette var en driftsform som hadde tradisjon, og ble etablert i begge bygdene omkring forrige århundreskifte, da nordlandsbåten ble forlatt og skøyta overtok. Driftsformen ble mer eller mindre avviklet utover 1960-tallet fordi skøytene enten ble solgt ut av bygdene, gikk konkurs, eller fordi eierne flyttet til mer sentrale steder for å drive derfra. Et annet forhold som hadde betydning for avviklingen av skøytedriften var oppbyggingen av trålerflåten som hadde pågått og fremdeles pågikk. Trålerne krevde mye mannskap, og trålerflåten var derfor nødt til å henvende seg mot det samme rekrutteringsgrunnlaget som skøytene tidligere hadde vært enerådende på. Det ble kamp om mannskapsressursene mellom skøytene og trålerne. En kamp som skøytene som regel tapte fordi trålerne kunne tilby helårig fiske og som oftest høyere mannslotter enn skøytene. Dessuten tilbød trålerne turnusordninger for mannskapet og drift ut fra større steder som Skjervøy, Hammerfest og Tromsø. Tilbud som virket mer forlokkende på ungdom enn sesongmessig drift og de mer uforutsigbare mannskaplotter på skøytene. Det var ungdommer fra begge bygdene som ble trålerfiskere for en kortere eller lengre periode på denne tiden. Fra Oksfjord

var det også erfarne ”skøytefiskere” som med familier brøt opp og flyttet fra bygda for å bli trålerfiskere på heltid.

En informant fra Oksfjord forteller hvilke direkte følger det kunne få:

”Pappa mista motet og bestemte seg for å selge skøyta da X som var hans mest betrodde mann om bord bestemte seg for å flytte til Hammerfest og ta familien med, for å reise med Findus sine trålera

Pappa kunne nok ha drevet skøyta lengre, men eg trur at han tidlig såg at utviklinga gikk mot flere trålere, og at det derfor ville bli vanskelig for han å få tak i gode folk.

Etter at skøyta var solgt kjøpte pappa sjark og fiska her hjemme til han blei pensjonist”.

Svekket lokal rekruttering og reduksjon i fiskeforekomstene tok bort grunnlaget for å drive de lokale skøytene i de nære havområdene.

Oppbyggingen av trålerflåten hadde sin bakgrunn i at det de ti første årene etter andre verdenskrig ble gjort forsøk på å industrialisere Nord Norge. Bakgrunnen her var at det lave investeringsnivået, de sesongvise fiskeriene og den lave andelen av bruttonasjonalproduktet i forhold til folketallet i Nord Norge ble definert som et problem (Brox, 1966).

Premissleverandører i sentrale organer mente at mangel på fast heltids beskjeftigelse, og et lavt inntektsnivå var uttrykk for tilbakeliggenhet i landsdelen. En tilbakeliggenhet premissleverandørene mente ville bli mindre gjennom produktivitetsøkning, overgang til lønnsarbeid og overgang fra primærnæringene til industri og serviceyrker. Midler som skulle virke stimulerende på den utvikling sentralt byråkrati, planorganer og sentralt politisk hold ønsket var statlig kapitalstøtte, industrialisering og senterdannelser. Hovedmålet for den nye politikken ovenfor Nord Norge var økning av bruttonasjonalproduktet gjennom bruk av mer kapital og overgang til lønnsarbeid og faste helårige arbeidsplasser. Noe som skulle erstatte sesongdrifta og sjølsyssettingen. Et viktig virkemiddel for å få gjennomført målsettingen var satsing på den nye trålteknologien til havs og den nye fryseteknologien til lands for å øke produktiviteten i fiskeriene. I praksis førte denne statlige distrikts- og fiskeripolitikken til at største delen av Statens Fiskarbanks midler gikk til trålerne og til filetfabrikkene på land. Dermed tok denne politikken bort mye av grunnlaget for den tradisjonelle sesong- og kombinasjonsdriften som var tilpasset og utviklet gjennom århundrer i Troms og Finnmark.

Ser en på folkemengden og dens utvikling i bygdene Straumfjord og Oksfjord fra 1960 og fram til siste århundreskifte fremkommer følgende:

Tabell 2: Befolkningsutvikling Oksfjord og Straumfjord 1960 - 2001

Befolkning	1960	1970	1980	1990	2001
Oksfjord	595	492	389	359	365
Straumfjord	315	251	237	221	233

Kilde: Statistisk sentralbyrås folketellinger for angitte år.

Her viser tallene at Oksfjord i perioden 1960 til 1980 (på 20 år) hadde en nedgang i folkemengden på 206 personer, eller 35%. I samme periode var Straumfjords nedgang på 78 personer eller 25%. I tiden etter 1980 og fram til 2001 stabiliserte folkemengden seg mer i begge bygdene. Men fra 1970 til 2001 har folkemengden i Straumfjord bare gått ned med 18 personer eller 7%. Altså har folkemengden vært tilnærmet stabil i Straumfjord fra 1970 til 2001. En stabilitet Oksfjord ikke fikk før etter 1980.

Ser en etter årsakene til at bygdene i perioden 1970 til 2001 har hatt ulik utvikling i folkemengden, kan den ulike opprinnelsen til bygdene være en forklarende faktor.

Begge bygdene har vært bosatt i mer enn 300 år, men i henhold til de eldste skriftlige kilder er opprinnelsen ulik. Oksfjord var en finnerydning, mens Straumfjord var en norsk handelsgård. Via dette består ulikheten i at finnerydningene i utgangspunktet ikke var matrikulert, noe de ble i 1759, og hadde derfor større frihet enn norske gårder med hensyn til arvefølge og oppsplitting. Derfor var Oksfjord allerede i 1723 delt opp i 7 finnerydningsgårder. Straumfjord var allerede tidlig på 1600-tallet matrikulert som "kongens gressleie". Av den grunn kom eiendomsdelingen i gang mye senere i Straumfjord, hvor den første delingen fant sted omkring 1800, da bygda ble delt i to leilendingsgårder. En ulikhet som var med på å danne grunnlaget for den eiendomsstrukturen vi ser i bygdene i dag.

Går en fremover i tiden til omkring 1850 da Skjervøygodset ble oppløst bestod Oksfjord av 31 bruk og Straumfjord av 7 bruk, en prosess som la grunnlaget for dagens eiendomsstruktur i bygdene. Hvor Oksfjord mest består av mindre eiendommer som er lite egnet til jordbruk i større omfang, og Straumfjord av færre men større eiendommer hvor mange er egnet til jordbruk av et visst omfang. Så bygda var grunnet mulighetene innenfor jordbruket ikke så utsatt for fraflytting på 1960-tallet som Oksfjord.

Senere, etter at befolkningen ble selveiere, har delingen av eiendommer fortsatt i ulik grad i bygdene siden en hver eier av jordeiendom stod fritt til å foreta oppdelinger. Noe det ikke kom begrensninger på før i 1956 da jordloven ble innført. En følge av jordloven var at det ble stilt krav om godkjenning fra landbruksmyndighetene dersom en jordeiendom skulle deles. Et krav som i tiden etter det har resultert i færre eiendomsdelinger.

I tillegg til endringene i fiskeriene etter andre verdenskrig, hvor det i hovedsak ble satset på å bygge opp trålerflåten og fiskeindustrien på land, skjedde det også en omfattende modernisering av landbruket i Norge som førte til store endringer i Bygde –Norge og økende utflytting fra distriktene. Resultatet ble en skjev utvikling mellom ulike distrikter og produsenter, et forhold som etter hvert skulle få store politiske konsekvenser.

Etter ”Hitra –aksjonen” og en langvarig og til dels hard debatt vedtok Stortinget i desember 1975 en tidsplan for å bringe inntektene i landbruket opp på industriarbeiderens nivå. Gjennomføringen av denne målsettingen ble å stå sentralt i landbrukspolitikken i slutten av 1970- og begynnelsen av 1980 –tallet. Det som skulle øke inntektene var altså økning av produksjonen i landbruket. I likhet med det som hadde skjedd i fiskeriene ble det her også satt inn statlig kapital for å oppnå målsettingen om økt produksjon. Den statlige kapitalen som ble satt inn i jordbruket var i form av lån, tilskudd og garantier til kjøp og utbygginger av landbrukseiendommer, driftsbygninger/våningshus, maskiner, budskap og utstyr. Hensikten har vært å bygge ut familiebrukene til en størrelse som kunne gi brukerfamilien en rimelig inntekt.

Denne jordbrukssatsinga førte konkret til to større bruksetableringer i Oksfjorddalen, etableringer som var tuftet på tidligere nedlagte bruk. Begge disse brukene er ennå i drift. Men drives ikke av folk fra bygda fordi de senere er kjøpt opp av folk fra andre steder.

7.3 Etableringer og livssituasjon:

En av mine informanter fra Oksfjord forteller dette om bruksetableringene på 1970 –tallet.

”Det var to ungdommer som forsøkte seg her oppe i dalen med å bygge opp igjen to store eiendommer som slekta deres hadde flyttet fra. En tanke som var god, men de var nok ikke dreven nok og visste nok heller ikke hvor mye arbeid som skulle til. De ga derfor opp etter noen år da forholdene i jordbruket ble vanskeligere. Så eiendommen er nå solgt til folk fra andre plasser som ennå driv dem.”

Denne etableringshistorien forteller kanskje to ting: For det første at jordbrukspolitikken på 1970 – tallet førte til en optimisme som det var vanskelig å vedlikeholde etter som rammevilkårene for jordbruket endret seg. For det andre at det trengs familier for å drive større gårdsbruk i dagens situasjon. I Straumfjord førte ikke den nasjonale jordbruksatsingen til etableringer av nye bruk, men til at bruk som utvidet driften fra midten av 1950 –tallet foretok investeringer i nye driftsbygninger og utvidet sitt jordbruksareal. I tillegg var tilgangen på leiejord god fordi de fleste av de minste brukene hadde lagt ned driften fra midten av 1960 –tallet og utover. I så måte hadde den politiske satsingen på jordbruket i denne perioden gunstig effekt på bosettingen i Straumfjord som siden den gang har vært tilnærmet stabil. En stabilitet som kan ses i sammenheng med at samtlige av brukene som foretok investeringer på 1970 –tallet fremdeles er i drift, og det av folk fra bygda.

En informant fra Straumfjord som flyttet tilbake til bygda først på 1980 –tallet for å drive hjemgården forteller dette om jordbruket i bygda:

”Situasjonen var at Faderen fikk dårlig helse rett etter at han hadde bygd nytt fjøs og derfor hadde valget om enten å selge gården eller overlate den til meg. Han spurte da meg om eg var interessert. Nokka kjerringa og eg diskuterte grundig før vi bestemte oss for å flytte hjem. Til tross for mye hardt arbeid og det å være bundet så har det vært en fin arbeidsplass. Og tilgangen på jordressurser i form av både egen og leiejord har hele tiden vært god. Men rammene for å drive en gård av den her størrelsen har blitt bare dårligere og dårligere. De ti første årene trengte kjerringa ikke å jobbe mer enn ho sjøl ville fordi vi klarte oss godt med bare inntektene fra gården. Men de siste åran har hun jobbet nesten fulltid for at vi til sammen kan ha en inntekt vi kan leve med, selv om ongan er reist bort”.

Samtidig som det ble satset på jordbruk i Straumfjord forsvant det som var igjen av lokalt hjemmefiske i bygda, og alt fisket i bygda gikk over til å være rekreasjonsfiske for bygdas beboere og andre.

De topografiske forhold i store deler av Oksfjord, med unntak av området rundt bunnen av fjorden og den øvre del av Oksfjorddalen, ligger ikke til rette for å drive jordbruk i større omfang. Dessuten er eiendomsstrukturen her, med mange små eiendommer, slik at muligheten til å få gjennomført

bruksutbygginger i henhold til den politiske målsettingen var vanskelig. Dette gjorde at bygda falt mer eller mindre utenfor den politiske satsingen på jordbruket som myndighetene gjennomførte i 1970 –årene. Noe som også var tilfelle med andre bygder med samme topografi og eiendomsstruktur (Bjerkli, 1995).

En av mine informanter fra Oksfjord sier dette om satsingen på jordbruket som bygda mer eller mindre falt utenfor:

”Ja, det var gode forhold i jordbruket på slutten av 1970-tallet, og det var mange her i bygda som hadde lyst til å satse, men de fleste syntes at kravene til størrelsen på brukene var for harde, og dessuten var jo eiendommene som regel for små til den satsingen myndighetene ville ha, så for de fleste ble det bare med tanken.

Kanskje det også har å gjøre med at vi Oksfjordinger ikke er bønder?”

I perioden 1960 –1980 hadde folkemengden i Oksfjord en nedgang på 35%, hvor mange av de som flyttet ut var mennesker i reprodusertiv alder. Noe som også kan ses i sammenheng med at det i denne perioden var en vanskelig situasjon innen fiskerierne, og at fiskeryrket ennå da stod sterkt i Oksfjord. Dessuten var det i samme periode stor utbyggingsaktivitet rundt om i landet, i form av flere store kraftutbygginger og forsøk på nye gruveetableringer. Aktiviteter som trakk til seg arbeidssøkende fra hele landet.

I Oksfjord hadde denne type virksomhet større tradisjon enn i Straumfjord. En tradisjon som var etablert gjennom de tidligere driftsperioder ved Vaddas gruver. Og det var derfor familier fra bygda som flyttet for å være med på forskjellige utbygginger rundt om i landet. I Straumfjord var det ingen familier som flyttet av den grunn, bortsett fra at enkelte ungdommer tidvis var engasjert i denne typen virksomhet.

Fra 1970 –årene og utover fikk begge bygdene en tilbakeflytning av familier hvor en av ektefellene var født og oppvokst der. En tilbakeflytting som nok har bidradd til å stabilisere folkemengden, uten at den kan karakteriseres som stor. Men tilbakeflyttingen har helt siden da vært tilstede, og pågår fremdeles i beskjeden målestokk. De som flyttet tilbake var folk av ulike kategorier med tanke på arbeidserfaring, utdanning etc. Tilbakeflyttingen kan ses i sammenheng med at det i samme periode skjedde en sterk oppbygging av offentlig sektor og servicesektoren. En oppbygging som åpnet for kvinnearbeidsplasser både på heltid og deltid.

I Oksfjord ga tilbakeflyttingen seg konkrete utslag i at mennene var ukependlere inntil de hadde skaffet seg annet arbeide på stedet eller i nærheten slik at de kunne være dagpendlere, eller gikk inn i fiskeriene, enten med egen båt eller som mannskap.

I Straumfjord gikk de fleste av mennene som flyttet tilbake inn i jordbruket med å overta gårdene hvor de var vokst opp og ble bønder på tilnærmet heltid.

Fellestrekket med tilbakeflyttingen til begge bygdene var at flertallet av kvinnene skaffet seg heltids- eller deltidsarbeide innenfor offentlig sektor og de ulike delene av servicenæringene. Dermed ser en at husholdsorganiseringen har vært viktig for etableringer og for tendensen til stabiliseringen av bosetningen i denne perioden (Nilsen, 1998).

Dessuten ser en at billige hus kan bety noe for tilbakeflytting og etablering slik Brox har hevdet (Brox, 2007).

En informant som flyttet tilbake til Straumfjord omkring 1980 sier dette om å flytte tilbake:

”Vi var nygifte og hadde en onge og bodde i Oslo-regionen i leid leilighet. En bomåte vi så ville bli dyrt i lengden. Og muligheten til å kjøpe vårt eget virket langt fram i tid. Det at ho måtte være hjemme med ongen gjorde det heller ikke lettere. Da eg fikk tilbud om jobb i samme bransje i et lokalt firma her oppe, var ikke avgjørelsen vanskelig, så vi flyttet derfor oppover. Hvor eg hadde fulltidsjobb, og vi lettere kunne på hjelp til pass av ongen om ho skulle finne seg en jobb. Noe ho fant etter kort tid. Alt det skapte en helt annen og mye bedre livssituasjon for oss alle. Seinare etter at vi startet for oss sjøl har jo det med jobb ikke vært noe problem, og vi har derfor ikke angret på at vi flyttet tilbake”.

En av informantene fra Oksfjord som flyttet tilbake på 1970-tallet sier dette om å flytte tilbake:

”Vi hadde farket fra plass til plass kor det var arbeid å finne mens vi var nygifte så vi måtte derfor bestemme oss for kor vi skulle bo. Ho ville ikke fløtte til sin hjemplass for der ville vi bli avhengig av båt om vi skulle reise noen steds. Vi bestemte oss derfor for å fløtte til min hjemplass, kor vi har vært sia. Den første tida etter at vi kom hit var eg ukependler men etter det fikk eg arbeid i X og kunne bo hjemme hele tiden. Ho var hjemme med ongan de første årene, men etter at dem blei større har ho hatt forskjellige jobber på deltid og

heltid. Så vi har hatt det godt her”.

Utsagn som i seg selv bekrefter at de som flyttet tilbake til bygdene hadde et meget sterkt ønske om å gjøre det.

7.4 Endringer av næringsstrukturene i bygdene fra 1960 til 2001:

I tillegg til de demografiske endringer, har også sysselsettingsstrukturen endret seg i Oksfjord og Straumfjord. Endringene har vært følgende vist i tabellform:

Utgangspunktet for tabellene er hentet fra Statistisk sentralbyrås for angitte år og viser følgende utvikling av folkemengde og sysselsettingsstruktur i bygdene.

Tabell 3 og 4. Prosentvis endring i næringsstruktur 1960 - 2001

Oksfjord	<u>1960</u>	<u>1970</u>	<u>1980</u>	<u>1990</u>	<u>2001</u>	Endring i pst 1960-1990	Endring i pst 1990 - 2001
(Folkemengde)	(595)	(492)	(389)	(359)	(365)	(-39,66)	(+1,65)
<i>Primærnæring</i>	49,74	11,04	16,50	16,08	09,40	-33,66	-06,68
<i>Sekundærnæring</i>	20,81	13,13	28,78	09,79	14,03	-11,02	-04,24
<i>Tertiærnæring</i>	04,89	11,34	40,00	40,55	36,88	+11,11	-03,67

Straumfjord	<u>1960</u>	<u>1970</u>	<u>1980</u>	<u>1990</u>	<u>2001</u>	Endring i pst 1960 - 1990	Endring i pst 1990 - 2001
(Folkemengde)	(315)	(251)	(237)	(221)	(233)	(-29,84)	(+05,15)
<i>Primærnæring</i>	57,00	15,84	24,76	30,00	17,90	-27,00	-12,10
<i>Sekundærnæring</i>	24,00	19,12	20,95	08,75	18,50	-15,33	+09,75
<i>Tertiærnæring</i>	09,56	16,93	38,09	61,25	31,50	+42,25	-29,75

Kilde: Statistisk sentralbyrås folke og boligtellinger: Oppdelingen i primær, sekundær og tertiær er foretatt slik: Primær = Jordbruk, skogbruk, fiske og fangst. Sekundær = Oljeutvinning og bergverksdrift, Industri, kraft og vannforsyning, Bygge og anleggsvirksomhet. Tertiær = Varehandel, hotell og restaurantvirksomhet, Transport, lagring post og telekommunikasjoner, Bank, finans og forsikringsvirksomhet, eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting, Offentlig sosial og privat tjenesteyting (Tallene fra 1960 og 1970 er ikke helt sammenlignbare med tallene for 1980, 1990 og 2001, da standarder for næringsklassifisering ble endret i 1978. Endringene er likevel ikke av en slik karakter at en ikke kan antyde utviklingen i næringsklassifiseringer som har funnet sted).

Som tallene viser var primærnæringen jordbruk og fiske tidligere de viktigste næringene for bygdene, men betydningen av disse har avtatt rent sysselsettingsmessig. På et mer indirekte og økonomisk plan har neppe betydningen avtatt i samme grad. Når det gjelder jordbruket så gjorde effektiviseringen at produksjonen økte sterkt på enkelte bruk inntil kvotebegrensningene ble innført. Derfor kan ringvirkningene av dagens jordbruk være vel så store som for 30 – 40 år siden.

Vi ser også at primærnæringenes betydning for sysselsettingen er redusert. Fra å ha sysselsatt halvparten av den yrkesaktive befolkningen er denne redusert til 9% i Oksfjord og 18 % i Straumfjord i 2001. Med den mest dramatiske nedgangen i perioden mellom 1960 og 1970. En nedgang som mer eller mindre avvirket den klassiske ”fiskerbonde – kombinasjonen” som hadde eksistert i begge bygdene gjennom århundrer.

Straumfjord har økning i antall sysselsatte i primærnæringene i perioden 1970 – 1990, i samme periode som fiskeriene ble mer eller mindre avvirket i bygda, så økningene kommer derfor av økt aktivitet innenfor jordbruket. Noe som er ulikt trenden i nord – norsk jordbruk som i samme periode var preget av jevn nedgang i sysselsettingen.

Oksfjord får en større grad av stabilitet i antall sysselsatte i primærnæringene fra 1980 til 1990, noe som har sin bakgrunn i at sysselsettingen innenfor fiskeriene var tilnærmet stabil i denne perioden.

Et annet trekk er at i samme periode som fiskeriene ble avvirket i Straumfjord ble jordbruket avvirket i Oksfjord. Hvor det nå bare er to bruk som er i drift.

Sysselsettingen i sekundærnæringene er den som har vært mest stabil i hele perioden fra 1960 til 2001, med et minimumspunkt for begge bygdene omkring 1990. Noe som kan ses i sammenheng med at i samme tidsrom var en nedgang i norsk økonomi.

Et tredje trekk med utviklingen i bygdene er den store veksten i antall sysselsatte i tertiærnæringene fra 1970 og utover. Noe som må ses på som en følge av den nasjonale oppbyggingen av denne sektor som foregikk fra 1970-tallet og utover.

Begge bygdene får en topp i antall sysselsatte i denne næringen omkring 1990. Noe som må ses i sammenheng med at Straumfjordheimen hadde sin mest omfattende drift i samme tidsrom. Hvor nedleggelsen av institusjonen på 1990-tallet førte til sysselsettingen i tertiærnæringene fikk en nedgang på 50% i Straumfjord fra 1990 til 2001. Men for Oksfjord var bare nedgangen på vel 4% i samme periode. Noe som kan ha sammenheng med at mange flere fra Oksfjord enn fra Straumfjord fortsatte med denne type virksomhet innenfor kommunen.

Vurderer man nedgangen i antall sysselsatte innenfor tertiærnæringene i begge bygdene i perioden fra 1990 til 2001 opp mot folkemengden. Så har folkemengden i samme periode en mindre økning i begge bygdene. Dette synes å tilsi at nedgang i antall sysselsatte i tertiærnæringene ikke automatisk fører til nedgang i folkemengden, dersom det finns andre muligheter for sysselsetting.

Fra undersøkelser i andre tilsvarende bygder (Nilsen, 1990 & Eythorsson, 1991) som Oksfjord og Straumfjord vet vi at arbeidsmarkedet i slike områder er preget av fleksible kombinasjonsløsninger. Så det kan derfor være betimelig å stille spørsmål om fleksible tilpasninger er viktigere for utviklingen enn sysselsetting innenfor enkeltnæringene. Med fleksible tilpasninger menes et relativt åpent arbeidsmarked hvor en med en viss grunnkompetanse kan ta del i ulike arbeidsoppgaver. Deltidsarbeid og sesongbetont arbeid vil ofte være komponenter innenfor slike fleksible løsninger.

7.5 Forhold som ser ut til å være viktig for vedlikeholdet av bosettingen i bygdene:

Et fellestrekk med samtlige av mine informanter og husholdstilpasninger er at de alle er blitt boende i bygdene siden de flyttet tilbake. Ingen av dem gir uttrykk for at de angrer på tilbakeflytningen, eller sier at de har planer om å flytte fra bygdene igjen. Men samtlige informanter virker å være pessimistisk med tanke på bygdens fremtid. For ingen av informantene tror at de av deres barn som nå er flyttet ut vil ”flytte hjem igjen” som de gjorde. Til tross for denne pessimismen hos bygdefolket generelt og hos informantene spesielt har bygdene overlevd og hatt en relativt stabil folkemengde fra omkring 1980 og fram til etter siste århundreskifte. Selv om det i perioden 1960 til 2001 skjedde store endringer i både folkemengde og næringsstrukturer. Hvor den største endringen i næringsstrukturene skjedde mellom 1960 og 1970. En endring som på flere vis la grunnlaget for dagens bygder.

Etableringene tilsier at det må være andre forhold enn det folk sier og tror som også er viktige for at bosetningen i bygdene er blitt vedlikeholdt. Går en nærmere inn på de enkelte hushold kommer det fram ulike forklaringer på hvorfor de flyttet tilbake, hvorfor de har blitt, og hvorfor de ikke vil flytte fra bygdene igjen. Samtidig som noen ser ut til å ha den typen fleksible og skiftende husholdsorganiseringer og livsløp som tidligere er påvist som viktig for bevaring av bosetningen i denne type bygder. For å forsøke å avdekke de ulike forhold som vedlikeholder bosetningen vil jeg først presentere husholdene, hva de har drevet og driver med i bygdene. Og via deres egne utsagn redegjøre for hvorfor de flyttet tilbake.

7.6 Husholdene i Oksfjord

Hushold 1.

De sier dette om å flytte til bygda:

”Da vi begge fikk faste jobber i kommunesentret og kunne pendle til og fra hit

hver dag, var vi ikke i tvil om at vi skulle flytte hit, for han kom fra en likens bygd, så vi viste begge ka vi gikk til.”

Ekteparet har hele tiden de har vært bosatt i bygda hatt hver sine heltidsjobber. De har hele tiden høstet av de ressursene som finns i bygda i form av brensel fra eiendommen som var hennes barndomshjem, dyrking av poteter og litt grønnsaker. Fisk til husbruk har de hele tiden skaffet seg via hobbyfiske. De bor nå i nedbetalt bolig.

Hushold 2.

Han sier dette om å flytte tilbake til bygda:

”Det at pappa solgte skøyta gjorde også at eg ville forsøke nokka annet. Eg hadde jo vært med pappa på fiske fra eg blei konfirmert. Så eg reiste sørover, som i og for seg var greit, men det var fiskar eg var, så derfor kom eg tilbake til hjembygda for å være fiskar”.

Hun sier dette om å flytte til bygda:

”Det var både spennende og skremmende å flytte hit fra min del av landet, hadde jo vært her på ferie, men å bo her virket annerledes, men det har gått bra og har trivdes hele tiden”.

Ekteparet er nå pensjonister, men de dyrker poteter, tar ut brensel og mannen fisker ennå ”til husbruk” og til salg av ”kokfisk” til naboene. Mannen var i hele sin yrkesaktive periode etter at de kom tilbake til bygda, sjarkfisker med egen sjark. Kona har gjennom tiden de har bodd i bygda jobbet utenfor hjemmet i perioder innenfor renhold, pleie og omsorg og som hjemmehelp. Konas jobbing utenfor hjemmet var hele tiden tilpasset mannens aktiviteter på sjøen og i forhold til barnas alder. De bor nå i nedbetalt enebolig.

Hushold 3.

Han sier dette om å flytte til bygda:

”Følte at eg begynte og bli så pass etablert som fiskar at bostedet ikke spilte den samme rollen som da eg var nyetablert med egen båt. Dessuten va eg jo født og oppvokst her, og vi bodde her som nygifte så det å flytte tilbake var problemløst for oss”.

Mannen er fisker med egen båt som han driver i de nære havområder. En drift han mener har stabilisert seg på det nivået som må til for at han kan drive økonomisk forsvarlig. Denne stabiliteten har han fått til gjennom bytte av båter og oppkjøp/salg av kvoter.

En faktor som gjorde at de kunne flytte tilbake til bygda var at han via oppkjøp av et nedlagt fiskebruk fikk etablert en base for sin drift. Dessuten poengterer han at rent driftsmessig kunne de like gjerne ha bodd på et annet og større sted. Men han er født og oppvokst i bygda og hun i en tilsvarende bygd i distriktet. Kona jobber deltid innenfor skole, barnehage og som hjemmehjelp.

Hushold 4.

De sier dette om å flytte til bygda:

”Bosted på fastlandet og lett tilgang til kommunesentret var viktig for oss da vi flyttet tilbake. Dessuten va jo ho født og oppvokst i en likens bygd på ei øy så det med å fløtte hit var uten problemer sånn sett”

Ekteparet er nå pensjonister, men de dyrker poteter og tar ut brensel. Tidligere mens de var yrkesaktive hadde de ”noen sauer” for kjøtt til eget forbruk og salg i beskjeden målestokk. Som yrkesaktiv var mannen ukependler noen år inntil han fikk en jobb hvor han kunne bo hjemme og pendle til og fra hver dag. Kona var hjemmeværende da barna var små, men jobbet senere del og heltid som hjemmehjelp, innenfor renhold, barnehage og skole.

De bor nå i en nedbetalt enebolig.

7.7 Husholdene i Straumfjord

Hushold 1.

De sier dette om å bo i bygda:

”Vi har ikke bodd noen andre steder, men vi har trivdes og trives fortsatt”.

Ekteparet som begge er fra bygda etablerte seg der som unge. I den første tiden drev de et småskala jordbruk supplert, med tidvis annet arbeid for begge. Hun videreutdannet seg og jobber nå som lærer. Han fikk full jobb innenfor offentlig sektor. Det gjorde at de reduserte aktiviteten innenfor jordbruket. Reduksjonen og den senere nedleggelsen av jordbruket hadde også årsaker i at videre drift krevde flere nye investeringer og tilbudene om finansiering var ikke gode. Nå dyrker de poteter til eget forbruk og salg i mindre målestokk. Brensel tar de ut fra eiendommen, og de dyrkede arealene er bortleid. Hun jobber nå som lærer og han er offentlig ansatt.

Hushold 2.

De sier dette om å flytte til bygda:

”Det at vi kunne overta gården for å drive den videre, og at ho fortsatt hadde muligheten til å praktisere sitt yrke gjorde at vi flyttet hit”.

Ekteparet har helt siden de kom tilbake drevet melkeproduksjon, hvor han hele tiden har vært engasjert på heltid. Hun har også vært aktivt med i driften av gården, men har også jobbet innenfor helsesektoren periodevis deltid og periodevis heltid. De står nå foran et skille i gårdsdriften. Nye forskrifter og krav til melkeproduksjonen utløser nye investeringer. De er derfor i tvil om gården har ”ryggrad” med hensyn til kvoter til å bære de investeringene som er nødvendige om de skal drive videre. De kommenterer hennes yrkesaktivitet utenfor gården med å være sammenfallende med svingningene i rammebetingelsene for jordbruket, og at hun de siste årene derfor har jobbet tilnærmet på heltid utenfor gården. De har hele tiden ved siden av melkeproduksjonen, både for trivselens skyld, eget forbruk og salg i mindre omfang dyrket poteter, jordbær og ulike typer grønnsaker. Brensel tar de ut fra eiendommen.

Hushold 3.

De sier dette om å flytte til bygda:

”Fast jobb på hjemmeplassen og lavere boutgifter var det som først og fremst fikk oss til å flytte hit”.

Han jobbet fra de kom tilbake på heltid innenfor yrket sitt, og hun jobbet først deltid for så å gå over til heltid i sitt yrke. Senere videreutdannet han seg, og gikk over til en jobb tilsvarende utdannelsen. Deretter etablerte de sin egen bedrift innenfor hans bransje, hvor de begge siden oppstarten har vært engasjert på heltid. De første årene etter at de kom tilbake til bygda dyrket de poteter, fisket til egen matauk og tok ut brensel fra eiendommen. Men de siste årene har driften av firmaet krevd så mye av dem begge at tiden til slike aktiviteter ikke strekker til. Aktiviteter de håper på og kunne ta opp igjen i fremtiden fordi sønnen i tiden fremover gå mer aktivt inn i ledelsen av firmaet.

7.8 Om husholdene:

Som presentasjonene viser har størstedelen av de intervjuede husholdene hatt, eller har elementer i seg som kan føres tilbake til den klassiske fiskerbondé – kombinasjonen. En kombinasjon som fremstod som en pilar i nordnorsk økonomi og sosialt liv frem til 1960 –tallet (Brox, 1966). Dette var også tilfelle i begge bygdene. Det er derfor i og for seg ikke underlig at størstedelen av

husholdene har vedlikeholdt elementer fra denne kombinasjonen. En annen faktor som kan ha vært medvirkende til dette er at flertallet av informantene er eldre mennesker og derfor husker hvordan bygdene fremstod før det store ”hamskiftet” i løpet av 1960 –årene. Da fiskerbonde – kombinasjonen var den mest vanlige form for sysselsetting i begge bygdene. Men man kan ikke grunnet dette si at vedlikeholdet av disse elementene har vært avgjørende for at de flyttet tilbake til og har blitt i bygdene. Men det kan synes som om utnyttelsen av de stedlige naturressursene for et flertall av husholdene har bidratt til å redusere levekostnadene og skapt trivsel med å bo i bygdene. Forhold som flere av de intervjuede ser på som noen av de største fordeler med å bo i bygdene.

Når det gjelder de av husholdene som hele tiden har hatt hoveddelen av sitt inntektsgrunnlag fra primærnæringene, så finner man innenfor dem også tegn på allsidig utnyttelse av naturressursene. Bortsett fra i et hushold (*Hushold 3 i Oksfjord*) hvor fiskeriene alene største delen av tiden har vært hovedinntektskilden. Her gis det også uttrykk for at det ikke er nødvendig for dem grunnet fiskeriene å være bosatt i bygda. Eller at driften kunne blitt opprettholdt på samme vis om de bodde på et større og mer sentralt sted. I dette husholdet er det ingen form for flersidig yrkesutøvelse om en ser bort fra at kona jobber hel og deltid i perioder. Derfor er forholdet med å være fra bygda noe av det som betyr mest for at de er bosatt der.

I det andre husholdet (*Hushold 2 i Oksfjord*) hvor fisket hele tiden var hovedinntektskilden var det å være bosatt i bygda en nødvendighet fordi fisket foregikk på fjordene i distriktet og var delvis sesongbetont. En driftsform som gjorde at husholdet periodevis også var avhengig konas inntekt. Samt at kona i sine arbeidsforhold hadde en så stor grad av fleksibilitet at hun kunne jobbe mindre, eller være hjemme i de periodene hvor fisket pågikk på det mest intensive. Fordi fisket her har vært den dominerende aktiviteten i husholdet har utnyttelsen av andre naturressurser bare skjedd i beskjeden grad.

Husholdet (*Hushold 2 i Straumfjord*) hvor melkeproduksjon har vært hovedinntektskilden må nødvendigvis være lokalisert til gården produksjonen drives ut fra, men rammebetingelsene for dette husholdet har endret seg mye i løpet av tiden husholdet har drevet gården. Så de står derfor ovenfor et valg i driften av gården. Hvor valget er enten å legge ned driften, eller foreta nye investeringer. Investeringer av en slik størrelse at gården kan få vanskeligheter med å forsvare dem med de produksjonskvoter de sitter på i dag. De ser av den grunn svært pessimistisk på fremtiden for landbruket i bygda. Og tenker tilbake på tiden da de overtok gården og den ga en respektabel inntekt slik at begge kunne være engasjert i driften på heltid.

Innenfor de øvrige husholdene har inntektene fra en eller begge av ektefellenes jobber på heltid som hovedinntektskilde, og litt småskala høsting av naturressursene som en ekstra trivselsfaktor for å være bosatt i bygdene. Hushold hvor inntektene over tid har dreid seg bort fra primærnæringene og høsting av ulike naturressurser til lønnsarbeid. Og i et hushold (*Hushold 3 i Straumfjord*) har omfanget av egen næringsdrift fått et så stort omfang at aktivitetene som var relatert til å høste av naturressursene er blitt nedlagt.

Noter:

(1) *Personlig meddelelse fra Vidar Ryeng, Fhv. Fylkesagronom i Troms*

Kapittel 8: KONKLUSJONER

I henhold til oppgavens problemstilling har jeg forsøkt å avdekke hvilke forhold som ser ut til å være viktige for å vedlikeholde bosetningen i bygdene Oksfjord og Straumfjord i Nordreisa kommune, bygder som i seg selv ikke er ulik mange andre bygder i Nord Troms. Bygder som har slitt, og sliter med fraflytting, pessimisme, reduksjon av velferdstilbudene og en stadig mindre del av investeringene i kommunene de er en del av. Forhold som sammen eller hver for seg er generelt negative for alle utkantsbygder. Til tross for dette har bygdene hatt en tilnærmet stabil folkemengde fra 1980 til 2001, noe som for mange kanskje er uventet.

For å forsøke å finne svar på blant annet dette har jeg foretatt en analyse i tre deler. Hvor jeg i første del har redegjort for hvordan utviklingen i bygdene har vært i forhold de skiftende rammebetingelser, og hvordan bygdene har blitt direkte berørt av dette. I andre del har jeg redegjort for hvordan næringsstrukturene har endret seg fra 1960 til 2001. Mens jeg i tredje og siste del av analysen har analysert mitt kildemateriale. For gjennom dette forsøke å avdekke forhold som ser ut til å være viktige for vedlikeholdet av bosetningen i bygdene.

Kildematerialet består av kvalitative intervjuer med 7 hushold, 4 i Oksfjord og 3 i Straumfjord. En svakhet med kildematerialet kan være at de intervjuede husholdene består av middelaldrende og eldre mennesker, og at de fleste av dem flyttet tilbake til bygdene omkring 1980. Så det kan av den grunn være vanskelig med bakgrunn i mitt kildemateriale å si noe sikkert om hva som har vedlikeholdt bosetningen i bygdene etter 1980. Eller hvorfor folk har flyttet til bygdene etter 1980.

8.1 Vedlikehold av bosetningen:

Som presentasjonen og beskrivelsene av husholdene viser inneholder samtlige av dem nærings- og yrkeskombinasjoner i ulik grad. Med et aktivitetsnivå innenfor de ulike felt som er forskjellig fra hushold til hushold. Det må også være hevet over en hver tvil om den måten husholdene som er vist her har organisert seg på fram til nå har bidratt til av bosetningen i bygdene frem til nå har er blitt vedlikeholdt. Om samme type organisering av husholdene vil ha samme effekt på vedlikeholdet av bosetningen i fremtiden er det derimot vanskelig å si noe helt sikkert om.

Legger man inn dagens utviklingstrekk i de ulike næringene er det også vanskelig å si noe bestemt om hva som vil vedlikeholde bosetningen i fremtiden.

Det har i løpet av de siste ti årene vært store endringer av rammebetingelsene innenfor landbruket. Hvor det nå stimuleres til å satse på større enheter enn tidligere. Noe som har ført til at bruk som for

om lag 10 til 20 år siden ga et hushold en respektabel inntakt i dag blir ansett til ikke å være store nok for dagens krav til produksjon og rasjonell drift. Denne utviklingen vil i fremtiden føre til stadig flere nedleggelse av selvstendige bruk og sammenslåinger av flere selvstendige bruk til større enheter. En utvikling som sammen med en stadig økende grad av automatisering innenfor landbruket vil føre til færre sysselsatte. Når det gjelder småskalaproduksjon innenfor landbruket så finns det ikke stimuleringsiltak verken for de som ønsker å drive, eller etablere, denne form for landbruk. Slik at mangelen på stimuleringsiltak derfor kan virke negativt i forhold til å vedlikeholde bosetningen i bygdene. Men andre undersøkelser fra Nord Troms viser at i bygder hvor det finns stimuleringsiltak/virkemidler til småskalaproduksjon innenfor landbruket har vedlikeholdt bosetningen bedre, enn bygder hvor det har blitt satset mer på konvensjonelt landbruk (Bjerkli, 1995).

Innenfor fiskeriene har det de siste årene pågått en stadig større grad av posisjonering. Hvor de som ønsker å drive fiske på heltid med litt større båter har vært nødt til å drive med strategiske oppkjøp/salg av båter og kvoter for å sikre sin fremtidige drift best mulig. Dessuten har fiskeriene inkludert båtene blitt automatisert/mekanisert i ulik grad. Det har ført til at behovet for mannskap er redusert, og en middels stor fiskebåt har i dag stort sett bare to eller tre mann om bord under driften. En utvikling som har ført til at etablerte fiskere med egne båter stort sett kan bo hvor de selv ønsker. Og trenger derfor ikke å rekruttere sitt mannskap fra bestemte steder. På grunn av at behovet for mannskap er blitt mindre enn tidligere, har båtene nå stort sett sitt faste mannskap. Mannskap som kan være bosatt på akkurat de steder de selv ønsker. Forhold som i seg selv ikke synes å virke stimulerende på vedlikeholdet av bosetningen i bygdene.

Når det gjelder sjarkflåten så preges denne for tiden av forgubbing og lav rekruttering av yngre fiskere. Det kan synes som om mye av årsaken til den negative utviklingen innenfor sjarkflåten ligger i at sjarkfiskerne ofte er individualister som driver alene på hver sin sjark. Forhold som i seg selv kan virke dempende på rekrutteringen. Dessuten har sjarkdriften vært preget av fiskere fra andre typer båter som har sjarken som rettetmulighet innenfor fiskeryrket. Også et forhold som virker dempende på rekrutteringen av yngre fiskere til yrket, og følgelig ikke vedlikeholder bosetningen i bygdene.

Grunnet forhold som nevnt ovenfor kan primærnæringenes andel av vedlikeholdet av bosetningen i bygdene ble mindre i fremtiden enn hva tilfellet har vært hittil. Dette er forhold som fort kan bli endret. Dersom det blir igangsatt tiltak som stimulerer til andre typer satsinger enn de vi har i dag.

Men det er også vist at det er faktorer som motvirker presset som skapes i næringene og i andre rammevilkår i retning av utflytting for slike bygder som Oksfjord og Straumfjord. Her har jeg i analysen påvist hvordan de hushold som har etablert seg fremdeles i stor grad baserer seg på fleksible og sammensatte måter å organisere husholdene sine på og jeg har vist hvordan det å få seg rimelig husvære blir et argument for å etablere seg for unge familier. Endelig har jeg vist hvor det entydig er slik at alle de familier jeg har undersøkt har ønsket å etablere seg i disse bygdene, og ikke har angret på at de har slått seg ned i bygdene.

Om ikke de ulike rammebetingelsene innefor primærnæringene blir endret. Vil de av husholdene som består av mann og kone med en eller to fulltidsjobber i akseptabel avstand være den gruppen som vedlikeholder bosetningen i bygdene best. Men dette er avhengig av at husholdene av ulike grunner må ha et sterkt ønske om å bo i bygdene, slik det i denne framstillingen er dokumentert at mange av de etablerte husholdene i disse to bygdene har.

Forholdet med at dagens datateknologi gjør det mulig for folk innenfor ulike bransjer å jobbe ut fra det stedet de selv ønsker. Kan i fremtiden virke vedlikeholdende på bosetningen i bygdene. Men vedlikeholdet grunnet dette kan neppe bli vesentlig for bygdene i overskuelig fremtid. Fordi folk innenfor de ulike kompetansebransjene ofte er avhengig av å ha god og nær tilgang til et fagmiljø. Et forhold som kan endre seg med neste generasjon arbeidstakere, for denne generasjonen vil være de første som er ”født inn i datateknologien” og derfor lettere kan tilpasse seg situasjonen med å jobbe alene ut fra det stedet de bor. Men om dette vil bli en faktor som får betydning for bosetningen i bygdene har jeg ikke grunnlag for å si noe sikkert om via mitt datamateriale.

Det kan derfor synes som om folket fra bygdene selv er de som best kan vedlikeholde bosetningen, for tidligere arbeider i fra andre sammenlignbare bygder viser at folk fra fjordene i Nord Troms har en meget sterk tendens til å bli i, eller vende tilbake til bygda de kommer fra (Nilsen, 1998). Noe følgende sterke utsagn fra en av informantene bekrefter:

”Selv om eg reiste bort som ungdom for å ta utdanning, så låg det heile tida i meg at eg skulle hjem igjen for det var her i bygda eg hadde alt som var mitt. Så derfor kom eg tilbake, og her skal eg bli”

Et utsagn som bekrefter at en ikke kan en ikke se bort fra identitetens, eller det å være fra bygdene, har stor betydning for de som bor i bygdene Oksfjord og Straumfjord i dag. Men om identiteten vil

ha like stor betydning for bosetningen i fremtiden får stå som ubesvart spørsmål, fordi jeg via mitt kildemateriale ikke kan si noe om det.

LITTERATURLISTE

- Abu-Lughod, Lila 1991: Writings against culture i Fox, R. (red): i "*Recapturing Anthropology: Working in the present*". Santa Fe: School of American Research Press
- Alm, Nils Harald 2009: Entusiasme, fremtidstro og vekst, Del 1: Rekefiske og rekeindustri i Nord-Troms fra oppstarten fram til 1975. Nord-Troms Museum, Sørkjosen
- Aubert, Wilhelm 1972: Sosiologi, Universitetsforlaget, Oslo
- Aure, Marit 2001: Innovative Traditions, Coping Processes among Households Villages and the Municipality in Aarsæther and Bærenholdt (eds) "The Reflexive Nord", The Nordic Council of Ministers, Copenhagen
- Bateson, Gregory 1973: Steps to an Ecology of Mind, Ballantine, New York
- Berg, N.G. 1998: Kjerringer og gubber mot (flytte)-strømmen – hvorfor flytter noen til bygde-Norge?“, Foredrag i Tydal 7. mai, Notat
- Berg, N.G. 2002: ”Kjønn på landet og kjønn i byen – om betydningen av kjønnete *konstruksjoner* av ruralitet for urban-rural migrasjon og hverdagsliv, i Kvinneforskning 1/2002
- Berg, N.G & Forsberg, G. 2003: Rural geography and feminist geography – discourses on rurality and gender in Scandinavia and Britain, i Øhman, J & Simonsen, K (red) "*Voices from the North. New trends in Nordic Human geography*, 173-190. Ashgate, Aldershot.
- Berg N.G & Lysgård, H.K: ”Ruraldevelopment and policies – the case of post –war Norway
- Berger, T.R, 1985: Village journey, Hill and Wang, New York.
- Bjerkli, Bjørn 1991: “Fra tørrfiskasting til kirkekonserter. En studie av kulturarrangementer I Nordland i NF-rapport nr. 11/91-75, Nordlandsforskning, Bodø
- Bjerkli, Bjørn 1994: “Jord og bygd – Utviklingstendenser i Kåfjord kommune”, NF-arbeidsnotat nr. 1031/94. Nordlandsforskning, Bodø
- Bjerkli, Bjørn 1995: Primærnæring og tilhørighet i en Nord-Norsk fjord”, NF-rapport nr. 17/95, Nordlands Forskning,
- Bjørklund, Ivar 1985: Fjordfolket i Kvænangen. Fra samisk samfunn til norsk utkant 1550-1980, Universitetsforlaget, Oslo
- Blaikie, Normann 1997: Approaches to social enquiry, Cambridge: Polity Press
- Brody, H 1981: Maps and dreams, Faber and Faber, Boston, London
- Brox, Ottar 1966: Hva Skjer i Nord Norge?, Pax Forlag, Oslo
- Brox, Ottar & Seierstad, Ståle 1966: Yrkeskombinasjonenes rolle i den økonomiske utviklingen i utkantstrøkene, i Statsøkonomisk tidsskrift 66:2
- Brox, Ottar 1984: Nord Norge: Fra allmenning til koloni, Universitetsforlaget, Oslo
- Brox, Ottar 1989: Kan bygdenæringene bli lønnsomme?, Gyldendals forlag, Oslo
- Brox, Ottar 1989: Praktisk samfunnsvitenskap, Universitetsforlaget, Oslo
- Bærenholdt, J.O & Aarsæther N (eds) 2001:”Transformin the Local Coping Strategies and Regional Policies, Copenhagen: "*Nordic Council of ministers*", Nord (2001 : 25).
- Cloke, P & Goodwin, M 1993: Rural change: structured coherence or unstructured incoherenche?, Terra 105, 166-74
- Cloke, P 1989: Rural geography and political economy, Peet, R & Thrift, N (eds) i "*New models in Geography I*, 164 – 197. Unwin Hyman, London

- Cloke, P & Thrift, N 1994: Introduction. Refiguring the “rural” i Cloke, P, M. Doel, D. Matless, M. Phillips & N. Trift (eds) “*Writing the the rural – five cultural geographies*”, 1-5 Paul Chapman Publishing Ltd., London
- Cohen, A.P 1985: “The symbolic construction of community”, London Routledge, London
- Drivenes, Einar-Arne 1985: Fiskarbonden og gruvelusk, Universitetsforlaget, Oslo
- Eidheim, Harald 1971: Aspects of the lappish minority situation, Universitetsforlaget, Oslo
- Engelstad, T 1985: Metode på tvers, Tapir forlag, Trondheim
- Eythorsson, Einar 1991: Ressurser, livsform og lokal kunnskap. Studie av en fjordbygd i Finnmark, Hovedfagsoppgave i samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø
- Eythorsson, Einar 1993: Fjordfolket, fisken og forvaltningen, FDH-rapport 1993.12. Finnmark distriktshøgskole, Alta
- Eythorsson, Einar & Nilsen, Ragnar 2007: Næringskombinasjoner og fagkombinasjoner i Torill Nyseth, Svein Jentoft, Anniken Førde og Ole Bærenholdt (red) 2007: *I disiplinenes grenseland*, Fagbokforlaget, Bergen
- Fog, Jette 1998: Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview, Akademisk forlag, København
- Fossaskåret, Erik 1997: Ustrukturerte intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse i Erik Fossaskåret, Otto Laurits Fuglestad og Tor Halfdan Aase (red): *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*, Universitetsforlaget, Oslo
- Friis Guttorm 1965: Skjærvø Sparebank 1865-1965. Fra 1960 sammensluttet med Nordreisa Sparebank til Skjærvø og Nordreisa Sparebank, Eget forlag, Kongsberg
- Geertz, C 1975: The Interpretation of Cultures, Fontana Press
- Goffmann, E 1959: The presentation of self in everyday life, Garden City
- Gunderud Berg, Nina, Dale, Britt, Lysgård, Hans K & Løfgren, Andres (red) 2004: ”Mennesker, steder og regionale endringer, Tapir Forlag, Trondheim
- Halfacree, K 1993: ”Locality and social representation: space, discourse and the alternative definitions of the rural i Journal of Rural studies,9, 23-27. (1993)
- Halfacree, K & Boyle, P 1998: Migration, rurality and the post-productivist countryside i Boyle, P & Halfacree, P, (eds) *Migration into rural areas*, 1-20. John Wiley & Sons, Chichester
- Halfacree, K, Kovach, I & Woodward, R (eds) 2002: Leadership and Local Power in European Development, 255-272. Ashgate, Aldershot
- Hansen, Lars Ivar & Olsen Bjørnar 2004: Samenes historie fram til 1750, Cappelen Akademisk forlag, Oslo
- Hellevik, O 1983: Forskningsmetode i Sosiologi og Statsvitenskap, Universitetsforlaget, Oslo
- Holme, Idar Magne og Solvang, Bernt Krohn 1991: Metodevalg og metodebruk, Tano, Oslo
- Holtedahl, Lisbeth 1986: Hva mutter gjør er alltid viktig. Om å være kvinne og mann i en nordnorsk bygd i 1970-årene, Universitetsforlaget, Oslo
- Høgmo, Asle 1990: Enhet og mangfold, Ad Notam Forlag, Oslo
- Ilbery, B 1998: Dimensions of rural change” i, Ilbery, B (ed) *The geography of rural change*”, 1-10, Longman, Essex
- Jones, O 1995: Lay discourses of the rural: Developments and Implications for Rural Studies i

Journal og Rural Studies 11, 35-49

Kvale, Steinar 2001: Det kvalitative forskningsintervju, Ad Notam Gyldendal, Oslo

Loteringthon, Ann Terese 1990: Intervju som metode, NORUT Samfunnsforskning, Tromsø

Loteringthon, Ann Terese 2002: "Ikke for kvinnens skyld.. En analyse av kvinnerettet distriktspolitikk i Norge", Dr. polit avhandling, Universitetet i Tromsø

Mormont, M 1990: Who is rural? Or how to be rural: towards a sociology of the rural i Marsden, T, Low, P. & Whatmore, S (eds) *Rural restructuring. Globa processes and their response*, 21-44. David Fulton Publishers, London

Murdoch, J & Pratt, A 1993: Rural studies: modernism, postmodernism and the "post-rural" i Journal of Rural Studies 9, 411-427, London

Nilsen, Ragnar 1990: Gjenstridige fjordfolk, Forut, Tromsø

Nilsen, Ragnar 1998: Fjordfiskere og ressursbruk i nord, ad Notam, Gyldendal, Oslo

Paulgård, Gry 1997: Feltarbeid i egen kultur i Erik Fossaskåret, Otto Laurits Fuglestad og Tor Halfdan Aase (red): *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*, Universitetsforlaget, Oslo

Philo, C 1992: Neglected rural geographies i Journal of Rural Studies 9, 429-436

Richard, Th. And Harman, F.E 1901: The copper depositions of Oxfjorddal, Finnmark, Norway", (23.8 og 1.11.01, 11sider), NGU-Ba. Nr 2594

Tjelmeland, Hallvard 2004: Skapinga av ein region – modernisering og regionalisering i Nord-Norge i det 20. århundret, Upublisert undervisningsopplegg om identitetsskaping i historie, Universitetet i Tromsø,

Wirth, L 1938: Urbanism as a Way of Life, American Journal of Sociology, 44, 1-24

Zachariassen, Ketil 1998: Da staten kom til Nord Troms, Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Tromsø

ANDRE KILDER

Vedlegg 1: Husholdsmatriser

Hushold 1 Oksfjord	Utdannelse
Mann og kone. 3 barn hvor samtlige er utflyttet og etablert med egne familier i andre deler av landet	Hun: Videregående skole, handel og kontor Han: Bachelornivå i teknologi
Tilhørighet til/bakgrunn fra Oksfjord Hun: født og oppvokst der Han: tilflyttet (fra Nord Troms)	
Tilhørighet til eiendommen hvor husholdet bor/øvrige forhold knyttet til eiendommen Hun: barndomshjemmet Han: tilflyttet Husholdet bor i egen enebolig på tomt utskilt fra hennes barndomshjem En bror av henne bor ved siden av i egen enebolig også på utskilt tomt fra barndomshjemmet En annen bror av henne eier barndomshjemmet og bruker det periodevis som bolig/fritidsbolig Fjøset på eiendommen er revet Jordbruksarealet på eiendommen ligger brakk Husholdet har tilgang på brensel fra eiendommen Alle søskene bruker barndomshjemmets naust og båtplass i fellesskap	
Erverv Hun: Heltids jobb i offentlig forvaltning Han: Heltids jobb i den videregående skolen	
Fordeler/ulempes med å bo i bygda/årsak til bosetning <ul style="list-style-type: none"> - lavere etableringskostnader - bedre kontakt mellom generasjonene - bedre oppvekstforhold for barn - flere meningsfylte fritidsaktiviteter - kjærighet til hjembygda - færre fellesaktiviteter enn tidligere - generelt lavere servicenivå i bygda enn tidligere	

Hushold 2 Oksfjord	Utdannelse
Mann og kone 3 barn hvor samtlige er utflyttet, en er etablert med egen familie, samtlige bor i landsdelen	Hun: grunnskole Han: grunnskole

Tilhørighet til/bakgrunn fra Oksfjord	
Hun: tilflyttet fra Sørlandet Han: født og oppvokst der	
Tilhørighet til eiendommen hvor husholdet bor/øvrige forhold knyttet til eiendommen	
Hun. Tilflyttet Han: barndomshjemmet Husholdet bor i egen enebolig på tomt utskilt fra hans barndomshjem Husholdet har overtatt hans barndomshjem, hvor boligen benyttes som fritidsbolig av hans søsken med sine familier som er fraflyttet bygda. Denne boligen har også tidvis vært benyttet av husholdets barn før de flyttet fra bygda Fjøset på eiendommen benyttes i fellesskap med hans søsken som lager etc. Husholdet har eget naust/pakkhus på eiendommen Det opprinnelige nauset på eiendommen benytte av hans søsken og deres familier i fritidsøyemed Jordbruksarealet på eiendommen ligger brakk Husholdet og hans søsken har tilgang til brensel fra eiendommen	
Erverv	
Hun: nå pensjonist, tidligere deltids ansatt innenfor offentlig sektor (renhold etc) Han: nå pensjonist, tidligere heltids sjarkfisker	
Fordeler/ulempes med å bo i bygda/årsak til bosetning	
<ul style="list-style-type: none"> - lavere etableringskostnader - bedre kontakt mellom generasjonene - større frihet i ervervsmessig sammenheng - bedre oppvekstforhold for barn - ”borte bra, men hjemme best” - færre fellesaktiviteter enn tidligere - generelt lavere servicenivå i bygda enn tidligere 	

Hushold 3 Oksfjord	Utdannelse
Mann og kone 5 barn, 2 er utflyttet grunnet jobb og utdanning og 3 boende hjemme (i skolepliktig alder)	Hun: videregående skole , pleie og omsorg Han: videregående skole i navigasjon
Tilhørighet til/bakgrunn fra Oksfjord	
Hun: tilflyttet fra Nord Troms Han: født og oppvokst der	
Tilhørighet til eiendommen hvor husholdet bor/øvrige forhold knyttet til eiendommen	
Hun: kjøpt enebolig med stor tomt som er privatfinansiert Han: kjøpt enebolig med stor tomt som er privatfinansiert Eiendommen inneholder ikke jordbruksareal Husholdet eier et nedlagt fiskebruk som benyttes som base for hans fiskerier Anlegget benyttes i fellesskap med hans to brødre og en annen fisker som er fra bygda til deres drift. En av hans brødre bor i kommunesentret og den andre i bygda, men begge benytter hjembygda som utgangspunkt for sine fiskerier Den tredje som er uten slektskapsforbindelse med husholdet bor også i kommunesentret, men benytter hjembygda som utgangspunkt for sine fiskerier	
Erverv:	
Hun: deltids ansatt i offentlig sektor (skole og barnehage) Han: heltids fisker med egen båt (som er delvis offentlig finansiert)	

Fordeler/ulemper med å bo i bygda/årsak til bosetning

- lavere etableringskostnader
- bedre kontakt mellom generasjonene
- bedre oppvekstforhold for barn
- flere meningsfylte fritidsaktiviteter
- kjærighet til bygda
- offentlig finansiering av fiskeriene var uten betydning for å bosette seg i bygda
- en ulempe med å drive fiske ut fra bygda er at den ligger litt langt unna fiskefeltene og annen infrastruktur tilknyttet drifta

Hushold 4 Oksfjord	Utdannelse
Mann og kone 3 barn hvor samtlige er utflyttet og etablert med egne familier i landsdelen	Hun. Grunnskole Han: grunnskole
Tilhørighet til/bakgrunn fra Oksfjord	
Hun: tilflyttet fra Vest Finnmark Han: født og oppvokst der	
Tilhørighet til eiendommen hvor husholdet bor/øvrige forhold tilknyttet eiendommen	
Hun: tilflyttet Han: barndomshjemmet Husholdet bor i egen enebolig på tomt utskilt fra hans barndomshjem Husholdet har overtatt hans barndomshjem, hvor boligen benyttes som fritidsbolig for hans søsken og deres familier som er fraflyttet bygda Fjøset på eiendommen benyttes i fellesskap med hans søsken og deres familier til lager etc Jordbruksarealet på eiendommen ligger brakk. Husholdet og hans søsken har tilgang til brensel fra eiendommen	
Erverv	
Hun: deltids jobb innenfor offentlig sektor (renhold, barnehage, skole etc), senere heltids jobb innenfor samme område Han: først bygg og anleggsvirksomhet, senere heltids ansatt i Vegvesenet	
Fordeler/ulemper med å bo i bygda/årsak til bosetning	
<ul style="list-style-type: none"> - lavere etableringskostnader - gode kommunikasjoner/åpen helårsveg - bedre kontakt generasjonene i mellom - bedre oppvekstforhold for barn - flere meningsfylte fritidsaktiviteter som også kan danne basis for ”matauk” - kjærighet til hjembygda - færre fellesaktiviteter enn tidligere - generelt lavere servicenivå enn tidligere i bygda	

Hushold 1 Straumfjord	Utdannelse
Mann og kone 3 barn hvor to er utflyttet og etablert med egne familier, 1 boende hjemme (i skolepliktig alder). Eldste sønn flytter snart tilbake til en nabobygd	Hun: bachelornivå i pedagogikk Han: videregående skole

Tilhørighet til/bakgrunn fra Straumfjord	
<p>Hun: født og oppvokst der Han født og oppvokst der</p>	
Tilhørighet til eiendommen hvor husholdet bor/øvrige forhold knyttet til eiendommen	
<p>Hun: tilflyttet innen bygda Han: barndomshjemmet Husholdet bor i hans barndomshjem som de eier. Boligen er påbygget med en leilighet hvor hans mor bor. En bror av han bor i egen enebolig på tomt utskilt fra eiendommen Fjøset på eiendommen benyttes av husholdet til lager etc. Jordbruksarealet på eiendommen er bortleid Husholdets eldste sønn med sin familie er i ferd med å flytte tilbake til ei nabobygd hvor de har kjøpt et komplett geitbruk som er i drift. Dette bruket tenker de å drive som en kombinasjon med hans virke som marineoffiser og hans kones heltids innsats, og med periodevis bistand fra husholdet.</p>	
Erverv	
<p>Hun: heltids jobb i grunnskolen Han: heltids jobb i offentlig sektor (Vegvesenet)</p>	
Fordeler/ulempes med å bo i bygda/årsak til bosetning	
<ul style="list-style-type: none"> - trivsel i bygda, men også en "dyd av nødvendighet" - mulighet til et brukbart "utkomme" i en etableringsfase - lavere etableringskostnader - bedre kontakt i mellom generasjonene - flere meningsfylte fritidsaktiviteter - bedre oppvekstforhold for barn - lavere "driftsutgifter" grunnet muligheter for deltids aktiviteter innenfor primærnæringene - færre fellesaktiviteter enn tidligere - generelt lavere servicenivå i bygda enn tidligere - svekket eldreomsorg i kommunen 	
Hushold 2 Straumfjord	Utdannelse
<p>Mann og kone 2 barn, 1 utflyttet og etablert med egen familie i landsdelen og 1 "hjemmeboende" i leid nabohus</p>	<p>Hun: bachelornivå i pleie og omsorg Han: masternivå i teknologi</p>

Tilhørighet til/bakgrunn fra Straumfjord	
Hun: tilflyttet fra Sørlandet Han: født og delvis oppvokst der	
Tilhørighet til eiendommen hvor husholdet bor/øvrige forhold knyttet til eiendommen	
Hun: tilflyttet Han: barndomshjemmet Husholdet bor i egen enebolig på tomt utskilt fra hans barndomshjem Husholdet har etter tilbakeflyttingen overtatt eiendommen via et generasjonsskifte Det opprinnelige bolighuset på eiendommen benyttes av hans foreldre som kårbolig Alt av jordbruksareal på eiendommen er i bruk, og i tillegg kommer en del leiejord Husholdet har tilgang til brensel på eiendommen	
Erverv	
Hun: deltids jobb i kommunal sektor (pleie og omsorg) Han: gårdbruker (melkeproduksjon) på heltid	
Fordeler/ulempene med å bo i bygda/årsak til bosetning	
<ul style="list-style-type: none"> - lavere etableringskostnader - bedre kontakt mellom generasjonene - bedre oppvekstforhold for barn - flere meningsfylte fritidsaktiviteter - kjærlighet til hjembygda - muligheten til å utvikle hjemgården videre - offentlig finansiering gjort drifta enklere - senere har endringene av de offentlige finansieringsordningene gjort drifta hardere/vanskeligere - det generelle servicetilbudet er blitt dårligere enn tidligere - færre fellesaktiviteter enn tidligere 	
Hushold 3 Straumfjord	Utdannelse
Mann og kone 2 barn begge utflyttet og bosatt i kommunesentret med egne familier	Hun. Videregående skole, handel og kontor Han: bachelornivå i teknologi

Tilhørighet til/bakgrunn fra Straumfjord

Hun: Tilflyttet fra Østlandet (landsbygda)

Han: født og oppvokst der

Tilhørighet til eiendommen hvor husholdet bor/øvrige forhold knyttet til eiendommen

Hun: tilflyttet

Han: barndomshjemmet

Husholdet bor i egen enebolig på tomt utskilt fra hans barndomshjem

Senere har de overtatt hans barndomshjem, hvor boligen er leid ut.

Fjøset på eiendommen er ombygd og benyttes som kontor og lager for husholdets næringsvirksomhet.

Naustet på eiendommen benyttes av husholdet, deres barn og hans søsken som er fraflyttet bygda i fellesskap til rekreasjonsfiske etc.

Husholdet, deres barn og hans søsken har tilgang til brensel fra eiendommen

Erverv

Hun: heltids ansatt i familiebedriften (handverksbedrift)

Han: daglig leder av familiebedriften (handverksbedrift)

Fordeler/ulemper med å bo i bygda/årsak til bosetning

- lavere etableringskostnader
- bedre kontakt mellom generasjonene
- bedre oppvekstforhold for barn
- muligheter til flere meningsfylte fritidsaktiviteter og sjølberging
- færre fellesaktiviteter enn tidligere
- generelt lavere servicenivå enn tidligere
- ingen offentlig finansiering av familiebedriften
- manglende offentlig finansiering ga tyngre "driftsforhold" de første årene.

Intervjuguide, husholdsundersøkelse masteroppgave

1. Husholdets sammensetning

Alder   sivilstatus   utdanning

Mann .....

Kone.....

Utflyttet   boende hjemme

Barn.....

2. Tilhørighet til/bakgrunn fra bygda

Mann .....

Kone .....

Barn .....

3. Tilhørighet til eiendommen der dere bor

Mann .....

Kone .....

Barn .....

4. Erverv

Jobb utenfor hjemmet   Jobb innenfor hjemmet (primærnæringer eller annen
"egen virksomhet")

Mann.....

Kone.....

Barn.....

Er det søkt om støtte, eller annen offentlig finansiering til egen næringsvirksomhet (for eksempel kommunalt næringsfond, landbruksbanken, Innovasjon Norge etc). I tilfelle opplyses hvor og om søknaden ble innvilget eller avslått.

.....

Hvorfor søkte dere om offentlig finansiering?

.....

Hvilken betydning hadde støtten/finansieringen for den videre driften av virksomheten?

.....

Hvilken betydning hadde støtten for fortsatt bosetting i bygda?

.....

Hva anser du som de største problemene med å drive næringsvirksomhet i bygda?

.....

Hvilke fordeler ser du med å drive næringsvirksomhet i bygda?

.....

Hvilke fordeler ser du/dere med å bo i bygda?

.....

Hva var årsaken til at dere bosatte dere i bygda?

.....